

บทความวิจัย

ความสัมพันธ์และความแตกต่างระหว่างอะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺและชีอะห์ : ศึกษาประวัติศาสตร์และมุมมองนักวิชาการซุนนีย์และชีอะห์ในโลกปัจจุบัน

อับดุลลาตีฟ การ์*

อับดุลฮาลิม ไชชิง**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ประเภท และหลักความเชื่อของกลุ่มซุนนะฮฺและชีอะห์ที่โดดเด่นในโลกปัจจุบัน เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างซุนนะฮฺและชีอะห์ และศึกษาความคิดเห็นของนักวิชาการซุนนีย์และชีอะห์ในโลกปัจจุบันเกี่ยวกับความต่างระหว่างอะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺและชีอะห์ การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ จากนั้นเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เป็นนักวิชาการซุนนีย์และชีอะห์ จาก 4 ประเทศ ประกอบด้วยไทย อินโดนีเซีย คูเวต และ กาตาร์ รวมทั้งสิ้น 26 ท่าน จากนั้นนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์และตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัย พบว่า อะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺ วัล-ญะมาอะฮฺ คือกลุ่มมุสลิมส่วนใหญ่ที่ยึดถือแนวทางของท่านนบีบรรดาศอหาบะฮฺ และตาปีฮีน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในยุคสมัยราชวงศ์อุมายยะฮฺและอับบาซียะฮฺ กลุ่มอะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺ แบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่เน้นหลักการศรัทธา(อากีดะฮฺ) กลุ่มที่เน้นหลักการปฏิบัติ(ฟิกฮฺ) และกลุ่มที่เน้นหลักการรายงานหะดีษ(รวัฎ) ส่วนชีอะห์ คือกลุ่มที่สนับสนุนและเชื่อว่าอะลี บิน อะบี ฏอลิบ และลูกหลานของท่านมีสิทธิในการเป็นผู้นำสูงสุดแก่มุสลิม ซึ่งความเชื่อนี้มีมาตั้งแต่สมัยของท่านนบี(ซ.) แต่ชีอะห์ที่เป็นรูปธรรมที่มีแนวคิดและแนวปฏิบัติเฉพาะเกิดขึ้นหลังจากหุเซน บิน อะลี ถูกสังหาร ส่วนประเภทของชีอะห์มีมากถึง 73 กลุ่มย่อยจาก 5 กลุ่มใหญ่ คือ อัล-กัยซานียะฮฺ อัล-ซัยดียะฮฺ อัล-อิมามียะฮฺ อัล-ฆอลียะฮฺ และอัล-อิสมาอีลียะฮฺ

ส่วนความแตกต่างระหว่างอะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺกับชีอะห์ พบว่า หลักการศรัทธาของอะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺ เรียกว่า “รูกันอิหม่าน” มี 6 ประการ ส่วนชีอะห์เรียกว่า “อุกูลุดดีน” มี 5 ประการ หลักศรัทธาสำคัญที่แตกต่างคือ เรื่อง “ผู้นำสูงสุด”(อัลอิมามะฮฺ) หลักศรัทธาอื่นๆแตกต่างที่ชื่อเรียกและประเด็นปลีกย่อย เกี่ยวกับหลักปฏิบัติ อะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺเรียกว่า “รูกันอิสลาม” มี 5 ประการ ส่วนชีอะห์ เรียกว่า “ฟุรูกุดดีน” มี 10 ประการ หลักปฏิบัติที่เหมือนกันคือ ละหมาด ซะกาต ฮัจญ์ ซึ่ง 3 ข้อนี้แตกต่างกันเฉพาะข้อปลีกย่อย ส่วนหลักปฏิบัติที่แตกต่างกัน คือ การกล่าวปฏิญาณตน(ชะฮาดะฮฺ)ไม่นับเป็นหลักปฏิบัติหรือรูกันอิสลามของชีอะห์แต่นับเป็น “ฏอริริยัต” คือความจำเป็นที่รับรู้กัน แต่คำสรรเสริญต่อ อะลี บิน อะบีฏอลิบ ไม่ใช่คำปฏิญาณเป็นเพียงคำเพิ่มที่ถูกต้องเท่านั้น นอกจากนี้หลักปฏิบัติของชีอะห์ได้กำหนดเพิ่ม อัลคุมส์(บริจาครทรัพย์แก่ผู้นำสูงสุด) อัลญิฮาด(ต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮฺ) อัลอัมรฺบิลมะอฺรูฟ(ใช้ทำความดี) อันนะฮฺยฺอะนัลมุนกัร(ห้ามทำความชั่ว) อัดตะวัลลาฮฺ(รักและเชื่อฟังผู้นำ) และอัดตะบรัรอฮฺ(ไม่เชื่อฟังต่อผู้ปฏิเสธอิหม่าม)

คำสำคัญ: ความแตกต่าง, อะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺ, ชีอะห์

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาอิสลามศึกษา คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขากฎหมายอิสลาม คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

RESEARCH

Relationships and differences between Ahlis – Sunnah and Shiah: study the history and views of scholars, Sunni and Shia in the present world

Abdullatif Kari*

Abdulhalim Saising**

Abstract

This research aims to study the history, genres and beliefs of the Sunnah and Shia groups in the world to day world today. This studies by compare the similarities and differences between Sunnah and Shia and studies also by the opinions of Sunni and Shiah scholars in the modern world on the difference between Ahlu-Sunnah and Shia. This study is a historical document. The primary and secondary data are then collected by field interviews. And non-participant observation .The sample was interviewed by Sunni and Shia scholars from 4 countries, including Thailand, Indonesia, Kuwait and Qatar, as well as 26 persons. The data were then analyzed by comparison of events and interpretations.

The result of the study is that the al-Sunnah Wal-jamaah is the most Muslims take the path of the Prophet and The Sahabah (disciples) and The Tabein (followers) alike were divided into 3 major categories: 1) The group focus of Faith principle (al-Qaeda) 2) Groups focused on principles of Islamic law 3) And the group emphasized the principle of Hadith report. The Shiah are the supporters and believe that Ali bin Abi toleb and his descendants have the right to be Muslim leaders. This belief comes from the time of the Prophet (S), but the concrete of Shiah, with specific ideas and practices, came into being after Husin ban Ali was killed. There were 73 subgroups of the 5 major groups: 1) al-Gaisaniyah 2) al-syidiyah 3) al-imamiyah 4) al-qaliyah 5)al-ismailiyah .

The difference between Ahlli-Sunnah and Shiah is that the principle of the faith of Ahlli-Sunnah called the "Rukon eman" has six parts. And the Shia called the "Usolludin" are 5 reasons for this.

The main difference in faith is the "highest leader" (al-iMamah). Other faiths differ in their names and finer points. There are 5 aspects of Islamic-Sunnah that are called " rokon islam – Islamic holes". And the shiah called "furu ud din" There are 10 reasons to use. The same practice is : 1) the prayer 2) the Zakat 3) the Hajj,

*

Assistant Prof. Program of Islamic Studies Faculty of Islamic Studies and law Princes of Fatoni University

** Assistant Prof. and Dr. Program of Shariah Faculty of Islamic Studies and law Princes of Fatoni University

which is 3 different only the minutiae. And The difference in practice is that the vow is not considered as the practice of Islam or rukun Islam, but the shiah think it is a " Dharu riyat " that is necessary to know each other. And the word of praise to Ali bin abi Thaleb is not a vow, it is just an added word that is allowed. In addition, the practice of Shiah has been defined. Al-Qums (donate to the supreme leader), Al-Jihad (fight in the way of Allah), Al-Amru bil ma'ruf (to do good deeds), al-nah yu anilmunkar (do not do evil),al-tawal la (Love and obedience to the leader.), al-tabarra' (Do not obey the imam.)

Keyword: The difference, Ahlis- Sunnah, Shiah

บทนำ

ความเป็นเอกภาพและภราดรภาพเป็นสิ่งที่ทุกประชาชาติปรารถนา เนื่องจากเอกภาพหรือภราดรภาพถือเป็นกุญแจแห่งความสันติสุขและความสงบอย่างแท้จริง ดังกล่าวนั้นในหลักการศาสนาอิสลามจึงให้ฉายาแก่บรรดาผู้ศรัทธาว่าพวกคือพี่น้องกัน(อฺอุวะฮฺ อัล-อิสลามียะฮฺ)และพวกเขาคือประชาชาติเดียวกัน(อุมมะฮฺ วาฮีดะฮฺ) โดยเฉพาะในยุคของท่านนบีและศอหาบะฮฺ หลังจากท่านนบีเสียชีวิตความเห็นต่างครั้งแรกที่เกิดขึ้นในหมู่อัครสาวกของท่านนบีคือ คือประเด็นที่เกี่ยวกับผู้นำสูงสุด(คิลาฟะฮฺหรืออิหม่าม)ผู้ที่จะมาปฏิบัติหน้าที่แทนนบี เพราะศอหาบะฮฺบางท่านเห็นว่าผู้นำสูงสุดควรเป็นชาวอันศอร¹ และบางท่านเห็นว่าควรเป็นชาวมุฮาญีรีน² และมีกลุ่มเล็กๆเห็นว่าควรเป็นอะลี บินอะบีฏอลิบ หากแต่หลังจากบรรดาผู้ศรัทธาส่วนใหญ่ได้เห็นชอบและให้สัตยาบันแก่ท่านอะบู บักร อัล-คิตดีก ปัญหาดังกล่าวก็จบลง (อะบุล หาระซัน อัล อัจชะรียฺ, 2000)

ต่อมา หลังจากอุมมาฮฺ บิน อับฟาน ถูกสังหารและเสียชีวิตลงความขัดแย้งระหว่างมุสลิมก็ขยายและชัดเจนขึ้น เพราะฝ่ายหนึ่งพร้อมสนับสนุนให้สัตยาบันแก่อะลี บิน อะบีฏอลิบ ในขณะที่อีกฝ่ายขอสงวนมีอสังหาร อุมมาฮฺ บิน อับฟาน มาลงโทษก่อน ปมความขัดแย้งดังกล่าวพัฒนาจนเกิดสงครามคิฟฟินะระหว่างอะลี บิน อะบีฏอลิบ กับมูอาวิยะฮฺ อิบน์ อะบี ซุฟยาน เมื่อสองฝ่ายประกาศยุติสงครามทำให้บางคนที่สนับสนุนอะลี บิน อะบีฏอลิบ เกิดความไม่พอใจจนในที่สุดก็กลายเป็นพวก “ฆอวาริฎ” ผู้ที่วางแผนฆ่าอะลี บิน อะบีฏอลิบ ในเวลาต่อมา(อะบี มัซฮูร์ อัล-บัฆดาดี, 1970) และจากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มุสลิมแตกออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่คือ 1) กลุ่มชีอะห์อะลี 2) กลุ่มชีอะห์มูอาวิยะฮฺ และ 3) กลุ่มฆอวาริฎ

ความแตกต่างระหว่างชีอะห์และซุนนะฮฺในช่วงแรกเป็นแค่ความเห็นต่างเฉพาะประเด็นการกำหนดตัวผู้นำสูงสุด(อิหม่าม)ซึ่งชีอะห์เชื่อว่าผู้นำสูงสุดหรืออิหม่ามถูกบัญญัติและได้กำหนดตัวบุคคลไว้เรียบร้อยแล้ว ในขณะที่อะลี ชุช-ซุนนะฮฺ เห็นว่าตัวผู้นำไม่ได้กำหนดมาตามที่ชีอะห์เข้าใจหากแต่ต้องผ่านมติที่ประชุม(มัญลิสซุรอ) ส่วนประเด็นอื่นๆอาจมีความต่างกันแต่เป็นประเด็นปลีกย่อยไม่ใช่หลักใหญ่ในศาสนา เพียงแต่กลุ่มที่สุดโต่งทั้งสองฝ่ายมักตัดสินอีกฝ่ายอย่างไม่เป็นธรรม เพราะบางครั้งเป็นเพียงความเห็นส่วนตัวแต่อีกกลุ่มกลับตัดสินแบบเหมารวมว่ากลุ่มนั้นๆหลงผิดหรือตกศาสนา เป็นต้น

ดังนั้นจากการศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างซุนนะฮฺและชีอะห์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศพบว่า มาจากสองสาเหตุหลัก คือ 1) การตีความหรือขยายความจากคำพูดคนใดคนหนึ่งตามความเห็นของตนเองที่ไม่ชัดเจนารมณ์ของผู้พูด³ และ 2) การนำเอาแนวคิดหรือความเชื่อของกลุ่มหนึ่งจากความเห็นของอีกกลุ่มหนึ่งมาเป็นข้อมูล เช่นการเรียนรู้เรื่องราวและความเชื่อของชีอะห์จากกลุ่มซุนนะฮฺหรือเรียนรู้เรื่องราวของซุนนะฮฺจากกลุ่มชีอะห์โดยไม่เปิดโอกาสให้อีกฝ่ายได้อธิบาย (มุฮัมหมัด สะลิม อัล-เอาวา ,2006)

หนึ่งในกรณีตัวอย่าง คือ ประเด็นอัลกรอานที่ชาวซุนนีย์ส่วนใหญ่มักพูดรวมๆว่าชีอะห์ เชื่อว่า อัลกรอานที่มีอยู่ในมือของมุสลิมเป็นกรอานที่ถูกบิดเบือนและไม่สมบูรณ์ สำหรับชีอะห์มีอัลกรอานเฉพาะที่ชื่อว่า “มัคฮัฟ อัล-ฟาฎิมะฮฺ”⁴ ในประเด็นนี้นักวิชาการชีอะห์ อับดุลฮาดิ อับดุลฮามิด คอลิห(2016) กล่าวว่า “ไม่ต้องสงสัยเลยว่าสิ่งที่เพิ่มมา

1 คือมุสลิมที่อาศัยอยู่ ณ นครมะดีนะฮฺ ที่คอยช่วยเหลือท่านนบีและผู้ที่อยู่พหามาจากมักกะฮฺ

2 คือมุสลิมที่อาศัยอยู่ ณ นครมักกะฮฺ ที่อยู่พหามาพร้อมกับท่านนบีที่นครมะดีนะฮฺ

³ เช่นการขยายความจากคำพูดของชีอะห์บางคนด้วยความเห็นของชาวซุนนะฮฺบางคนโดยไม่ได้อ่านเจ้าตัวว่ามีเจตนาอย่างตนเองเข้าใจหรือไม่

⁴ คือคัมภีร์อัลกรอานฉบับท่านหญิงฟาฎิมะฮฺ บุตรศรีของท่านนบี(คอลลัลลอฮฺ อะลียิ วะซัลลิม) ซึ่งเป็นคัมภีร์อัล-กรอานเฉพาะของชีอะห์ตามความเข้าใจของชาวซุนนะฮฺส่วนใหญ่

ในมัดฮัฟ อัล-ฟาฏิมะฮฺ แท้จริงไม่ใช่อัลกุรอานแต่เป็นแค่คำอธิบายหรือความหมายของอัลกุรอานเท่านั้น เช่นเดียวกันกับ ซีด อัล-ซอดดู๊ก จากหนังสือ อัล-เอียะตีกอดาต (2005) หนึ่งในนักวิชาการชีอะห์ กล่าวว่า “พวกเราชีอะห์เชื่อและศรัทธาว่าแท้จริง อัลกุรอาน ที่ถูกประทานมายังท่านนบีมุฮัมมัดนั้นคือ อัลกุรอานที่เริ่มต้นด้วย อัลฟาติหะฮฺ และจบด้วย อัล-นาส ซึ่งกุรอานนั้นก็คืออัลกุรอานที่อยู่ในมือของทุกคน ไม่มีอัลกุรอานอื่นนอกจากนั้น คือ 114 ซูเราะห์ เพียงแต่พวกเราชีอะห์เชื่อว่าซูเราะห์อัลกุฎาและอะลัมน์ซเราะห์เป็นซูเราะห์เดียวกัน และซูเราะห์กูรียชและอัลฟิลเป็นซูเราะห์เดียวกัน ดังนั้นใครก็ตามที่กล่าวหาว่าเราชาวชีอะห์มีอัลกุรอานมากกว่านั้นผู้นั้นคือผู้โกหก”

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งในกรณีศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์และความแตกต่างระหว่างซุนนะฮฺและชีอะห์เป็นเรื่องที่ควรศึกษาและวิจัยจากทั้งสองแนวคิดอย่างเป็นธรรม และต้องทำความเข้าใจถึงสาเหตุหรือเหตุผลของความแตกต่างระหว่างสองแนวคิด เมื่อรู้ถึงเหตุผลหรือที่มาของความแตกต่างก็เป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่จะหาวิธีการปรองดองระหว่างสองแนวคิดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ประเภท และหลักความเชื่อของกลุ่มซุนนะฮฺและชีอะห์ที่โดดเด่นในโลกปัจจุบัน
2. เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างเกี่ยวกับหลักความเชื่อและหลักการปฏิบัติที่สำคัญระหว่างซุนนะฮฺและชีอะห์
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักวิชาการซุนนีย์และชีอะห์ในโลกปัจจุบันเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างซุนนะฮฺและชีอะห์

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(qualitative research)รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์และเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติมด้วยการสัมภาษณ์นักวิชาการซุนนีย์และชีอะห์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การวิจัยเอกสาร เป็นการวิจัยเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เป็นหลักฐานชั้นต้น(ปฐมภูมิ) และหลักฐานชั้นรอง (ทุติยภูมิ) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา ประเภท และหลักความเชื่อของกลุ่มซุนนะฮฺและชีอะห์ในโลกปัจจุบัน จากงานเขียนของนักวิชาการซุนนีย์และชีอะห์

การวิจัยภาคสนาม เป็นการศึกษาความคิดเห็นจากนักวิชาการซุนนีย์และชีอะห์ทั้งในและต่างประเทศ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้นอกจากศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์จากทั้งสองกลุ่มแล้วผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการใช้แบบสัมภาษณ์เจาะลึก(In depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Group discussion) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม(non-participant observation)

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือนักวิชาการซุนนีย์และชีอะห์ทั้งในและต่างประเทศจำนวน 26 ท่าน ประกอบด้วย ประเทศไทย 12 ท่าน ประเทศคูเวต 6 ท่าน ประเทศกาตาร์ 3 ท่าน และประเทศอินโดนีเซีย 5 ท่าน

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์เอกสารผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เนื้อหา การตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พิจารณาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานชั้นต้น(ปฐมภูมิ) และหลักฐานชั้นรอง(ทุติยภูมิ) จากกลุ่มซุนนีย์และชีอะห์ และพยายามตีความหมายจากสำนวน ทักศนคติ ความเชื่อ ของผู้เขียน แล้วนำเสนอข้อมูลในลักษณะอธิบายข้อสงสัยและความรู้ใหม่จากการค้นคว้า แล้วนำข้อมูลที่ผ่านการตีความมาวิเคราะห์ แยกแยะประเภทตาม

วัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยเรื่องที่สัมพันธ์กันก็จะจัดไว้ด้วยกัน จากนั้นก็นำข้อมูลทั้งหมดมาอธิบายและเล่าเรื่องเหตุการณ์ในอดีตให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความแตกต่างระหว่างกัน

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์และการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย แล้วทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้ตอบวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในรูปแบบรายงานการวิจัยแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

หลังจากได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานชั้นต้น(ปฐมภูมิ) และหลักฐานชั้นรอง(ทุติยภูมิ) ทั้งหลักฐานจากกลุ่มชุมชนี่และชีอะห์ และเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารหลักฐานที่สอดคล้องกันหรือขัดแย้งกันมาอภิปรายเหตุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในรูปแบบรายงานการวิจัยแบบพรรณนาความ ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชุมชนะฮฺ

เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มอะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺ พบว่า กลุ่มชุมชนะฮฺและกลุ่มอื่นๆที่แตกออกเป็นกลุ่มๆ ทั้งหมดเกิดขึ้นเป็นรูปธรรมหลังจากที่ท่านนบี(ศอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม)เสียชีวิต⁵ กล่าวคือก่อนการเสียชีวิตของท่านนบีมุฮัมมัดมีความเห็นต่างภายในหมู่มุสลิมแต่ไม่มีการแตกแยกแต่อย่างใดแม้กระทั่งชาวมุนาฟิก⁶ ที่อาศัยอยู่ในนครมะดีนะฮฺพวกเขาคิดต่างจากมุสลิมและยังคิดที่จะสังหารท่านนบีและมุ่งร้ายต่ออิสลาม แต่ก็ยังใช้ชีวิตร่วมกับมุสลิมและปฏิบัติศาสนกิจ เช่น ละหมาดพร้อมท่านนบี(ศอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) กระทั่งเมื่อหัวหน้ามุนาฟิก คือ อับดุลลอฮฺ บิน อุบัยดฺ บิน สาอ์ลฺ เสียชีวิต ท่านนบียังไปละหมาดวันตายของเขา และท่านนบียังห้ามสาวกของท่านทำร้ายหรือสังหารอับดุลลอฮฺ หัวหน้ามุนาฟิกดังกล่าว (อิบน์ ฮิชาม, 1990) ดังนั้นมุสลิมในสมัยท่านนบี (ศอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม)พวกเขาเป็นหนึ่งเดียวในนาม“มุสลิมีน”ซึ่งเป็นชื่อที่อัลลอฮฺทรงเรียกพวกเขา { هو سماكم المسلمين } ความว่า “พระองค์ผู้ทรงเรียกพวกเจ้าว่า มุสลิมีน” (อัล-ฮัจญ,22:78)

ดังนั้นบรรดามุสลิมในยุคของท่านนบี(ศอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม)ไม่มีกลุ่มอื่นนอกจาก มุสลิมีน เช่นเดียวกันนั้นในยุคสมัยอะบู บักร อัล-คิตดีก และสมัยอุมัร อัล-ค็อฏฏอบ(รอฎิยัลลอฮุ อันฮูมา) แม้จะมีความเห็นที่ต่างกันบ้างโดยเฉพาะมุสลิมบางท่านที่ชื่นชอบท่านอะลี บิน อะบีฏอลิบ แต่พวกเขาก็ยอมจำนนกับผู้นำ(คอลีฟะฮฺ)ทั้งสองท่านอย่างดี หากแต่ความแตกแยกในหมู่มุสลิมที่เกิดขึ้นเริ่มต้นจากความวุ่นวายในยุคของอุษมาน บิน อัฟฟาน (รอฎิยัลลอฮุ อันฮู) ทั้งนี้เนื่องจากความโลภและผลประโยชน์ที่เริ่มคืบคลานเข้ามาในหมู่มุสลิม โดยเฉพาะผลประโยชน์ทางการเมืองที่เริ่มมีคนบางกลุ่มสนใจและอยากครอบครอง กระทั่งมีการขอตำแหน่งเป็นผู้ปกครองหัวเมืองบางหัวเมืองในยุคของอุษมาน บิน อัฟฟาน เมื่อถูกปฏิเสธก็เกิดความไม่พอใจจึงประสงค์ร้ายต่ออุษมาน บิน อัฟฟาน มา

⁵ นักวิชาการบางท่านเชื่อว่า กลุ่มชุมชนะฮฺคือกลุ่มที่ท่านนบี(ศอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) ได้กล่าวไว้ คือ (عليكم بالجماعة) ซึ่งหมายถึง “พวกเจ้าอยู่ดำรงอยู่บนความเป็นญามอะฮฺ” จากคำว่า “ญามอะฮฺ” เรียกว่า “อะลิส ซุนนะฮฺ วัล-ญามอะฮฺ” ดังนั้นนักวิชาการจึงเข้าใจว่าความจริงแล้วกลุ่มชุมชนะฮฺคือกลุ่มเดิมที่นำโดยท่านนบี(ศอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) ส่วนกลุ่มใหม่คือกลุ่มชีอะห์ที่เกิดขึ้นหลังจากท่านนบีสละชีวิต(ดร.ฮามิด พะอิมียี ซัรกะซียี และ ดร.มุฮัมหมัด คอลิด มุสลิม, สัมภาษณ์เมื่อ, 21-12-2560 , ประเทศอินโดนีเซีย)

⁶ มุนาฟิก คือ ผู้กลับกลอกที่หน้าไหว้หลังหลอก เป็นมุสลิมภายนอกแต่ซ่อนความเป็นกาไฟร์หรือปฏิเสธภายใน

ตลอด กระทั่งกล่าวหาว่าอูษมาน บิน อัฟฟาน เป็นผู้หน้าที่เอื้อประโยชน์แก่เครือญาติของตน (อิฮฺसान อิลาฮียฺ ซอฮ์ร ,1995) และประเด็นนี้ก็กลายเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ที่นำไปสู่การลอบสังหารอูษมาน บิน อัฟฟาน ในที่สุด และจากปมสังหารอูษมาน บิน อัฟฟาน ก็นำมาซึ่งสงครามอูฐู(ญะมัล)และสงครามคิฟฟินตามมา

ในช่วงนี้เองที่เห็นชัดว่ามุสลิมได้แตกออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มสนับสนุนอะลี บิน อะบีฏอลิบ ที่เรียกว่า “ชีอะห์อะลี” และกลุ่มที่สนับสนุนมูอาวิยะฮฺ บิน อะบีศุฟยาน เรียกว่า “ชีอะห์ มูอาวิยะฮฺ” แต่เนื่องทั้งสองท่านเป็นสาวก(ศอหาบะฮฺ)ของท่านนบี(ศอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลิม) แม้ความเห็นต่างนำไปสู่สงครามแต่ในที่สุดท้ายก็ขอเจรจายุติสงคราม จากความพยายามเจรจายุติสงครามเรื่องกลับบานปลายออกไปเพราะมีกลุ่มสนับสนุนฝ่ายอะลี บิน อะบีฏอลิบ ไม่พอใจจึงแตกออกมาเป็นอีกกลุ่มที่ชื่อว่า “กลุ่มคอวาริฎ” (รอซิบ อัล-ซุรฎานียฺ ,2009) และในที่สุดพวกอัล-คอวาริฎ ก็ได้วางแผนเพื่อสังหารอะลีและมูอาวิยะฮฺ จนกระทั่งอะลีถูกสังหารในที่สุด ในขณะที่แผนสังหารมูอาวิยะฮฺไม่สำเร็จ และจากเหตุการณ์ความวุ่นวายดังกล่าวทำให้มุสลิมส่วนหนึ่งที่ไม่ปลื้มและเบื่อหน่ายการแย่งชิงตำแหน่งผู้นำในสมัยนั้นของทั้งสองฝ่าย ทำให้มุสลิมกลุ่มหนึ่งแยกตัวออกเป็นกลุ่มที่รักสงบไม่สนใจทางโลกเพื่อมุ่งสู่ทางธรรม คือ กลุ่มของหะซัน อัล-บัครี(รอฮิมัลลอฮุ) และจากนั้นก็เริ่มมีกลุ่มและประเภทต่างๆตามมา

ประเภทต่างๆของกลุ่มอะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺ

หลังจากสามกลุ่มแรกดังกล่าว คือ กลุ่มชีอะห์อะลี กลุ่มชีอะห์มูอาวิยะฮฺ และกลุ่มคอวาริฎ ก็เกิดอีกกลุ่มหนึ่งขึ้นมา คือ กลุ่มอัล-มุรฎิยะฮฺ เป็นกลุ่มที่ต้องการออกห่างหรือปลีกตัวออกจากกลุ่มทั้ง 3 ที่ขัดแย้งกัน และกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งมาจากสาวก(ศอหาบะฮฺ) ของท่านนบี(ศอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลิม) และส่วนหนึ่งคือผู้ปฏิบัติตามสาวก(อัล-ตาบิอีน) (ศอลิห อัล-วีรดานียฺ, มปป.) หลังจากกลุ่มอัล-มุรฎิยะฮฺ ก็เริ่มเกิดขึ้นกลุ่มต่างๆตามมา เช่น กลุ่มแนวคิดของ อะบูล หะซัน อัล-บัครียฺ ที่ขอหลีกเลี่ยงจากโลกทางการเมืองและขอมีชีวิตแบบธรรมะ หลังจากนั้นเกิดกลุ่มมัจอะฮ์ตะฮิลละฮฺ ที่ออกมาตัดสินและชี้ขาดว่าผู้ที่ทำบาปใหญ่ทั้งฝั่งอะลีและมูอาวิยะฮฺ พวกเขาจะอยู่บนสถานภาพระหว่างสวรรค์และนรก และหลังจากนั้นไม่นานแนวคิดของอิหม่ามฮานาฟีหรืออัล-อะฮฺนาศ ก็เกิดขึ้นที่อิรัก อิหม่ามมาลีกี เกิดขึ้นที่นครมะดีนะฮฺ อิหม่ามชาฟีอียฺ เกิดขึ้นที่อิรักแต่ต่อมาย้ายไปอยู่ที่อียิปต์ และอิหม่ามฮัมบาลียฺ เกิดขึ้นที่อิรักเช่นกัน นอกจากนั้นยังมีกลุ่ม อัล-ศุฟฎานียะฮฺ ที่อิรัก กลุ่มอัล-เอาซาอียะฮฺ ที่เมืองซามซีเรีย (อะบูล ฟาติฮฺ ซะฮ์รอสดานียฺ ,1975 และ ศอลิห อัล-วีรดานียฺ,มปป.) หลังจากนั้นก็มีกลุ่มใหม่ๆเกิดขึ้นอีก เช่น กลุ่มอัล-ญาบารียะฮฺ และกลุ่มอัล-กอดารียะฮฺ ที่พวกเขามีความเห็นต่างกับอะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺในประเด็นที่เกี่ยวกับลักษณะของพระองค์อัลลอฮฺ และต่อมาก็เกิดกลุ่มอัล-ซาอ์เราะฮฺ ของ อะบูล หะซัน อัล-อัชอะรียฺ ที่พยายามจะประสานหลักฐานจากวิวรรณ์กับสติปัญญาเข้าด้วยกัน และหลังจากนั้นก็ยังมีกลุ่มอัล-มาตุรีดียะฮฺ (อะบูล ฟาติฮฺ ซะฮ์รอสดานียฺ ,1975)

ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นประวัติความเป็นมาของกลุ่มอะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺ วัล-ญะมาอะฮฺ ตั้งศตวรรษที่ 1-4 แห่งอิเรหาร์ศักราช ซึ่งนักวิชาการได้สรุปว่าในช่วงเวลานั้นดินแดนอิสลามชาวมุสลิมได้ยึดถือแนวคิด(มัซฮับ)ต่างๆดังนี้ (ศอลิห อัล-วีรดานียฺ, มปป. และ ซอลิบ บิน อะลี อาวาญียฺ,1997) คือ มุสลิมที่อาศัยอยู่แถบ บุคอรอ คูรอซาน และเปอร์เซีย จะยึดถือในหลักการศรัทธา(อะกีดะฮฺ)ตามแนวคิดของอัล-มาตุรีดียะฮฺ ส่วนมุสลิมที่อาศัยอยู่แถบประเทศทางตะวันออกจะยึดถือแนวคิดอัล-ฮานาฟียะฮฺ ในด้านการปฏิบัติ (ฟิกฮฺ) และแนวคิดอัล-มาตุรีดียะฮฺในด้านหลักการศรัทธา ในขณะที่มุสลิมที่อาศัยอยู่ในเมืองซามซีเรียและอียิปต์ พวกเขาจะยึดถือแนวคิดอัล-ซาฟียะฮฺในด้านหลักการปฏิบัติและแนวคิดอัล-อัชอารียะฮฺในด้านหลักการศรัทธา และมุสลิมที่อาศัยอยู่ในแถบประเทศไมรอกโคและสเปน พวกเขาจะยึดถือแนวคิดมาลีกียะฮฺในด้านหลักการปฏิบัติและแนวคิดอัล-อัชอารียะฮฺในด้านหลักการศรัทธา

หลังจากนั้นก็ยังมีกลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นอีกมากมายในทุกๆศตวรรษ ทั้งนี้ถือเป็นการฟื้นฟูแนวคิดของกลุ่มอะฮฺลิซ-ซุนนะฮฺ วัล-ญะมาอะฮฺ ที่พระองค์อัลลอฮฺทรงสัญญาไว้ว่าจะคุ้มครองความถูกต้องของศาสนาอิสลามจนวันสิ้น

โลกเช่น ในศตวรรษที่ 5 กลุ่มแนวคิดอิหม่ามอัล-ฆอซาลี ศตวรรษที่ 8 เกิดขึ้นกลุ่มของอิบนุ คัดมียะฮ์ และในศตวรรษที่ 12 ก็มีกลุ่มวะฮาบียะฮ์ ของซัยด์มุฮัมมัด บิน อับดุลวะฮาบ หลังจากนั้นก็กลุ่มซาลาฟิยะฮ์ กลุ่มโซฟียะฮ์ กลุ่มอะฆะมาอะฮ์ ตะวะฮ์ดัลลีซ กลุ่มอิกวานุ้ล-มุสลิมูน ในศตวรรษที่ 14 เป็นต้น

กลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มที่เกิดมาในศตวรรษหลังและมีจุดเด่นในแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน หากแต่หลักการพื้นฐานของทุกกลุ่มคือเรียกร้องไปสู่อัล-กูรออันและซุนนะฮ์ เพียงแต่บางกลุ่มมีจุดเน้นต่างกัน เช่น กลุ่มวะฮาบียะฮ์⁷ เน้นเรื่องหลักการศรัทธาตามแนวทางของชนรุ่นแรก เรียกร้องไปสู่อัล-กูรออันและซุนนะฮ์อย่างแท้จริง ต่อต้านอุตริกรรมและสิ่งแปลกปลอมในศาสนาในทุกประการ กลุ่มซุฟียะฮ์จะเรียกร้องไปสู่ความสละ ละเรื่องทางโลก กลุ่มอิกวานุ้ล-มุสลิมูน ที่นำโดย หะซัน อัล-บันนา มีความโดดเด่นในด้านการเชิญชวนให้มุสลิมกลับไปสู่หลักการอิสลามในทุกด้าน เรียกร้องมุสลิมให้ปรองดองกัน ยอมรับความแตกต่างกัน จนบางครั้งก็ถูกดำเนินคดีโดยกลุ่มซาลาฟิยะฮ์ที่ต้องการชี้ขาดให้ชัดเจนว่าใครผิดใครถูกตามความเห็นของพวกเขา ส่วนกลุ่มอะฆะมาอะฮ์ ตะวะฮ์ดัลลีซก็เน้นการเชิญชวนผู้คนให้ขัดเกลาตนเองด้วยการเน้นเข้ามัสยิด เคารพครัดในการปฏิบัติธรรม ห่างไกลจากปัญหาความขัดแย้ง

หลักความเชื่อของอะฮ์ลิซ-ซุนนะฮ์ วัล-ญะมาอะฮ์

อย่างไรก็ตาม แม้กลุ่มอะฮ์ลิซ-ซุนนะฮ์ วัล-ญะมาอะฮ์ จะมีจุดเน้นที่ต่างกันด้วยบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย หากแต่ทุกกลุ่มก็ยังยึดถือและปฏิบัติตามอัล-กูรออันและอัล-ซุนนะฮ์ และยังยึดหลักการศรัทธาหกประการและหลักปฏิบัติห้าประการเหมือนกัน นอกจากนี้นักวิชาการได้ขยายความเกี่ยวกับหลักการสำคัญพื้นฐานของกลุ่มอะฮ์ลิซ-ซุนนะฮ์ ที่ทุกกลุ่มต้องเชื่อและศรัทธาเหมือนกัน หากผู้ใดไม่เชื่อและศรัทธาในหลักการพื้นฐานที่ได้กำหนดไว้ถือว่าพวกเขาผิดเพี้ยนจากอะฮ์ลิซ-ซุนนะฮ์ ซึ่งหลักการพื้นฐานสำหรับอะฮ์ลิซ ซุนนะฮ์ ประกอบด้วย 20 ประการ (คอลีหฺ บิน อับดุลเราะห์มาน อัล-ดะค็ล ,มปป. คอลีหฺ อัล-วีรดาเนีย ,มปป.และ อะบี มานซूर อัล-บัศดาศี,1970) ดังต่อไปนี้คือ

1. ต้องยึดถือหลักฐานจากอัล-กูรออัน และอัล-หะดีษ หรือที่เรียกว่า(อัล-รีวายะฮ์)
2. ต้องศรัทธาว่าชาวสวรรค์จะสามารถมองเห็นพระองค์อัลลฮ์ในวันกิยามะฮ์
3. ต้องศรัทธาเกี่ยวกับคุณลักษณะของพระองค์อัลลฮ์อย่างที่ถูกบัญญัติไว้โดยไม่เปรียบเทียบกับสิ่งที่ถูกสร้างทั้งหมด
4. ต้องศรัทธาถึงความดีและการมีคุณธรรมของบรรดาสาวก(ศอฮาบะฮ์)ของท่านนบี(ศอลลัลลฮู อะลัยฮิ วะซัลลิม)ทุกท่าน และไม่ควรจะเจาะลึกหรือพยายามหาข้อตำหนิของพวกเขาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างพวกเขาในอดีต
5. ต้องศรัทธาต่อการทุกข์ทรมานหรือการลงโทษในหลุมฝังศพ
6. ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้นำและไม่อนุญาตให้ปลื้มตัวออกจากผู้นำ และเชื่อว่าอนุญาตให้ละหมาดตามหลังอิหม่ามแม้จะมีความบกพร่องและมีความผิดบ้างก็ตาม
7. ต้องเชื่อว่าการทำการญิฮาด(สงครามศาสนา)ตามผู้นำที่มีความบกพร่องและมีความผิดบ้างอนุญาตให้ทำได้

⁷ เกี่ยวกับกลุ่มวะฮาบี ความจริงมุฮัมมัด บิน อับดุลวะฮาบ ไม่ได้ตั้งชื่อกลุ่มของเขาว่า “กลุ่มวะฮาบี” แต่คำว่าวะฮาบีถูกประดิษฐ์ขึ้นมาโดยผู้ไม่หวังดีที่มีความประสงค์ให้มุสลิมออกจากอัล-กูรออันและซุนนะฮ์ เนื่องจากมุฮัมมัด บิน อับดุลวะฮาบ เรียกร้องมุสลิมสู่อัล-กูรออันและซุนนะฮ์ เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมในสมัยนั้น แต่เขาอาจใช้ความรุนแรงในบางกรณีในการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้คนในสมัยนั้นไม่น้อยที่ไม่ยอมรับและต่อต้านเขา ดังกล่าวนั้นผู้ไม่หวังดีจึงฉวยโอกาสประดิษฐ์คำว่า “วะฮาบี” ขึ้นมา เพื่อให้มุสลิมหรือคนส่วนใหญ่รู้สึกว่าการเรียนรู้และปฏิบัติตามอัล-กูรออันและซุนนะฮ์ จะนำมาซึ่งความรุนแรงอย่างที่พวกวะฮาบีเคยเป็นในอดีต (อัลบรัคีย,มปป,อัยยา มิน ฮายาศี)

8. ต้องเชื่อว่าการละหมาดวันศุกร์และการทำฮัจญ์ตลอดจนละหมาดรายอทั้งสองเป็นสิ่งที่ต้องทำ
9. ต้องออกห่างและหลีกเลี่ยงจากชาวอูตริกรรมทั้งหลายและตักเตือนมุสลิมให้ห่างไกลจากพวกเขา
10. ต้องยึดมั่นกับแนวทางของชนชาวสลัฟ(ชนรุ่นแรก)จากอะฮ์ลิซ ซุนนะฮ์
11. ต้องเชื่อว่าผู้ที่ทำบาปใหญ่และผู้ที่ละเมิดทำความผิดพวกเขาเป็นมุสลิมไม่ได้ตกศาสนา
12. ต้องเชื่อว่าผู้นำสูงสุด(คอลีฟะฮ์)เป็นสิทธิ์ของชาวกูเรช(ต้นตระกูลของท่านนบี)
13. ต้องเชื่อว่าจำเป็นจะต้องจ่ายซากาตทรัพย์สินให้แก่ผู้มีสิทธิ์ได้รับ
14. ต้องศรัทธาว่าอัลลอฮ์สถิตอยู่เบื้องบนอันสูงส่งที่ไม่เหมือนทุกอย่าง
15. ต้องศรัทธาถึงการช่วยเหลือของท่านนบี(คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม)ในวันอาคีเราะฮ์(โลกหน้า)
16. ต้องเชื่อว่าอิหม่ามหรือศรัทธาของทุกคนมีเพิ่มและมีลด
17. ต้องเชื่อว่าการหลงผิดและการได้รับทางนำยอสมอดคล้องกับความประสงค์ของพระองค์อัลลอฮ์
18. ต้องศรัทธาว่าทุกการงานของบ่าวอยู่ภายใต้การกำหนดและความประสงค์ของอัลลอฮ์
19. ต้องศรัทธาว่าอัล-กูรออันเป็นคัมภีร์ของอัลลอฮ์ ไม่ใช่คำพูดที่ถูกร่าง
20. ต้องศรัทธาว่ามนุษย์ที่ดีที่สุดหลังจากท่านนบี(คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม)คืออะบู บักร อัล-คิตดีก

จากนั้น อุมร์ บิน อัล-กัฎฏอบ จากนั้นอุษมาน บิน อัฟฟาน และหลังจากนั้นคืออะลี บิน อะบีฏอลิบ ตามลำดับ **ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชีอะห์**

เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชีอะห์จากการทบทวนเอกสาร พบว่า จุดกำเนิดของชีอะห์มีความเห็นที่ต่างกันดังรายละเอียดต่อไปนี้

ชีอะห์เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยท่านนบี (คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) จากการสัมภาษณ์นักวิชาการชีอะห์ทั้งในและต่างประเทศ พบว่า ส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่ากลุ่มชีอะห์เกิดขึ้นมาพร้อมๆกับการเผยแพร่ของท่านนบี (คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) เพราะท่านนบีได้กล่าวแก่อะลี บิน อะบีฏอลิบว่า (أنت وشيعتك) หมายถึง “เจ้า (อ็อลี)และชีอะห์ของเจ้าคือมนุษย์ที่ประเสริฐสุด” หลังจากสุเราะห์อัล-บัยยีนะฮ์ (98 :7) ที่กล่าวถึงมนุษย์ที่ดีที่สุด ถูกประทานมา นอกจากนี้ ชีค ซัยนุดดีน ซัยนอล (สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560, ประเทศไทย) และอุสตาซมุฮัมหมัด อาแวซอแต (สัมภาษณ์เมื่อ(06-02-2561, ประเทศไทย) กล่าวว่า “คำว่า “ชีอะห์” มีปรากฏหลายครั้งในอัล-กูรออัน และหะดีษของท่านนบี(คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม)ทั้งจากซุนนะฮ์และชีอะห์ เพียงแต่ชาวซุนนะฮ์ไม่ประสงค์จะศึกษาอย่างเป็นทางการ ดังนั้นในความเชื่อของชีอะห์จึงเชื่อว่าผู้ที่สนับสนุนศาสนาอิสลามในสมัยของท่านนบีเรียกว่าชีอะห์ และอะลีคือผู้ที่คอยสนับสนุนท่านนบีมาตลอด และต่อมาคือกลุ่มสนับสนุนท่านอะลี คือชีอะห์

ดังกล่าวนี้เป็นที่มาของชีอะห์ในมุมมองของชีอะห์ แต่นักวิชาการซุนนีคัดค้านและไม่เห็นด้วยว่าชีอะห์จะเกิดขึ้นในยุคของท่านนบี(คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) เพราะยุคนั้นมีกลุ่มเดียวคือ มุสลิมิน จึงเป็นไปได้ที่จะมีกลุ่มชีอะห์อยู่แล้วในสมัยท่านนบี(คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) โดยเฉพาะท่านนบี(คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) ได้กำชับให้มุสลิมทุกคนรักกันและไม่แตกแยกกัน จึงไม่สมควรรอยางยิ่งที่ท่านนบี(คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) จะปล่อยให้กลุ่มอื่นหรือกลุ่มชีอะห์เกิดขึ้นท่ามกลางหมู่มุสลิมในยุคของท่าน(สะอีด อิลมาฮิล,1989)

ชีอะห์เกิดขึ้นในวันประชุมใหญ่(อัล-ชะกีกะฟะฮ์) นักวิชาการชีอะห์ เช่น ซัยยิด อับดุล เราะซูล อัล-มุชะวีฮ์ (2000) และ หะซัน บิน มุซา อัล-นุบัยฮีย์ และสะอีด บิน อับดุลเราะห์ อัล-กุมมีย์ (1992) ได้ระบุว่า ที่มาของชีอะห์คือวันประชุมใหญ่(อัล-ชะกีกะฟะฮ์) คือการประชุมเพื่อสรรหาผู้นำสูงสุดแทนท่านนบี (คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) ที่เสียชีวิตไปประมาณในปี 11 แห่งฮิจเราะห์ศักราช และนักวิชาการที่สนับสนุนความเห็นดังกล่าวคือ อิบนู คอลดูน ท่าน

ได้ให้ความเห็นว่า “แท้จริงชีอะห์ได้ก่อตัวขึ้นหลังจากท่านนบี (คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) เสียชีวิต ซึ่งครอบครัวของท่าน (อะฮ์ลุลบัยต) พวกเขามีความเห็นว่าผู้ที่เหมาะสมที่จะได้เป็นผู้นำสูงสุดคือผู้ที่มาจากครอบครัวของท่านนบี (คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) ไม่ใช่แค่เพียงเป็นชาวกุรอัยซเท่านั้น

ชีอะห์เกิดขึ้นในวันที่ อุษมาน บิน อีฟฟาน ถูกสังหาร อะบี อัล-ฟัดล อัล-ชะฮ์รูสตานีย์ (1993) ได้ระบุในหนังสือของเขา (อัล-มิลัล วาล-นิหัล) ว่า “ชีอะห์ได้เกิดขึ้นในวันที่ อุษมาน บิน อีฟฟาน ถูกสังหาร และแท้จริงพวกเขา คือพวกอัล-รอฟีฎะฮ์หรือพวกชีอะห์ ซึ่งพวกเขาไม่ใช่มุสลิม แท้จริงพวกเขาคือกลุ่มหนึ่งที่เกิดขึ้นหลังจากที่ท่านนบี (คอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) เสียชีวิตประมาณ 25 ปี”

ชีอะห์เกิดขึ้นหลังสงครามอุรฺรฺ (ญะมัล) และคิฟฟิน หะซัน บิน มุซา อัล-นุบัซตี และสะอัด บิน अबดุลลอฮ์ อัล-กุมมีย์ (1992) ได้ให้ความเห็นว่า หลังจากบรรดามุสลิมให้สัตยาบันต่อท่านอะลี บิน อะบีฏอลิบ (รอฎีอัลลอฮุ อันฮุ) มุสลิมก็แตกออกเป็น กลุ่มต่างๆ คือ กลุ่มที่ให้สัตยาบันต่อท่านอะลี บิน อะบีฏอลิบ (รอฎีอัลลอฮุ อันฮุ) ซึ่งเป็นกลุ่มมุสลิมส่วนใหญ่ กลุ่มที่แตกออกไปกับท่านสะอัด บิน มะลิก บิน อะบีวิก้าอฺ (รอฎีอัลลอฮุ อันฮุ) และกลุ่มนี้ได้ถอยออกห่างจากท่านอะลี บิน อะบีฏอลิบ (รอฎีอัลลอฮุ อันฮุ) แต่ไม่ขัดขวางหรือทำสงครามกับท่านอะลีแต่อย่างใด และกลุ่มที่ขัดแย้งกับท่านอะลี พวกเขาประกอบไปด้วยฎอลหะ บิน अबดุลเลาะห์ อัล-ซุแบร์ บิน อัล-เฮอวาม และท่านหญิง อาอีชะฮ์ บินตี อะบี บักร (รอฎีอัลลอฮุ อันฮุ) พวกเขาได้ทำสงครามกับอะลี บิน อะบีฏอลิบ (รอฎีอัลลอฮุ อันฮุ) ที่รู้จักกันว่า สงครามอุรฺรฺหรือ (ญะมัล) และจากเหตุการณ์ดังกล่าวก็ตามมาซึ่งสงครามคิฟฟิน

ชีอะห์เกิดขึ้นหลังจากอิหม่ามฮุเซนถูกสังหาร หะซัน บิน มุซา อัล-นุบัซตี และสะอัด บิน अबดุลเลาะห์ อัล-กุมมีย์ (1992) และซัยยิด अबดุลเราะซูล อัล-มุชะวีรี (2000) ได้ระบุว่า ในบางรายงานเห็นว่า ชีอะห์เกิดขึ้นหลังจากอิหม่ามฮุเซน บิน อะลี (รอฎีอัลลอฮุ อันฮุ) ถูกสังหาร ผู้สนับสนุนความเห็นดังกล่าว เชื่อว่าเลือดของฮุเซน บิน อะลี ที่ถูกสังหารโดยกองทัพพราหฺวะศูมาวียะฮ์ถือเป็นจุดเริ่มต้นของชีอะห์ในด้านความเชื่อ กามัล มุสตาฟา อัล-ซัยบี (ม.ป.ป.) ได้กล่าวว่า “แท้จริงชีอะห์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนที่สุดคือชีอะห์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่อิหม่ามฮุเซนถูกสังหารในปี 61 ฮิจเราะห์ศักราช หลังจากนั้นชีอะห์ก็กลายเป็นองค์กรกลุ่มแนวคิดที่โดดเด่นมีตัวตนและมีแนวปฏิบัติเฉพาะของพวกเขา”

ดังกล่าวนี้ชี้ชัดว่า ชีอะห์จะมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับ ฮุเซน บิน อะลี (รอฎีอัลลอฮุ อันฮุ) มากกว่าผู้ที่ เป็นพ่อคือ อะลี บิน อะบีฏอลิบ (รอฎีอัลลอฮุ อันฮุ) กระทั่งชีอะห์บางกลุ่มพวกเขาเหล่านั้นแสดงความรักและจัดกิจกรรม ยิ่งใหญ่รำลึกถึงวันตายของฮุเซน บิน อะลี แต่ไม่ได้จัดกิจกรรมรำลึกถึงวันตายของท่านอะลี บิน อะบีฏอลิบ แต่อย่างใด (รอฮิบ อัล -ซุรฎานีย์ ,2009)

ประเภทต่างๆของกลุ่มชีอะห์

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชีอะห์ทั้งจากแหล่งข้อมูลของนักวิชาการสายซุนนะฮ์และชีอะห์ พบว่าประเภทของชีอะห์หรือกลุ่มต่างๆของชีอะห์มีมากกว่า 30 ถึง 73 กลุ่ม หากแต่นักประวัติศาสตร์ได้มีความเห็นแตกต่างกันว่า ชีอะห์มี 3 กลุ่มใหญ่ นอกจากนั้นเป็นกลุ่มย่อย หรือ 4 กลุ่มใหญ่และที่เหลือเป็นกลุ่มย่อย หรือ 5 กลุ่มใหญ่และที่เหลือคือกลุ่มย่อย ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียด 5 กลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อยที่แตกออกมาพอสังเขปดังต่อไปนี้ คือ (อาบูล ฟูตัยฮ์ อัล-ชะฮ์รูสตานีย์, 1993 และอะบี มานซूर อัล-บัซดาดี ,1970)

1) **กลุ่มอัล-กัยซานียะฮ์** กลุ่มอัล-กัยซานียะฮ์ คือ พวกพ้องของกัยซาน ที่กล่าวกันว่าเป็นผู้ใช้ของท่านอะลี และมีรายงานเห็นว่า กัยซาน เป็นลูกศิษย์ของ มุหัมมัด อิบน์ อัล-ฮานีฟะฮ์ กลุ่มนี้แตกออกเป็นทั้งหมด 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มอัล-มุกตารียะฮ์ คือ พวกพ้องของ มุกตาร บิน อาบี อุบัยด อัล-ซากอฟี 2) กลุ่มอัล-ฮาซิมียะฮ์ คือ พวกพ้องของ อะบี ฮาซิม บิน มุหัมมัด บิน อัล-ฮานีฟะฮ์ 3) กลุ่มอัล-บายานียะฮ์ กลุ่มผู้ติดตามหรือพวกพ้องของ บะยาน บิน ซัม

อาน อัดตามีมีย พวกเขาคือ อีหม่ามที่ย้ายจากอะบิฮามิม ไปยังบะยาน และพวกเขาเป็นกลุ่มหนึ่งที่เชื่อว่า อะลี เป็นพระเจ้าเช่นเดียวกัน และ 4) อัล-ริซานียะฮ์ พวกฟองหรือผู้ติดตาม ริซาม บิน รอซิม พวกเขาคืออีหม่าม หลังจากอะลีคือลูกชายที่ชื่อว่ามุหัมมัด และหลังจากนั้นนั่นคือลูกของมุหัมมัดที่ชื่อว่า ฮาซิม และหลังจากนั้นเป็นของอะลี บิน อับดุลเลาะ บิน อับบาส (อาบูลุ ฟะติฮ์ อะห์หมัด อัล-ชะฮ์ริออสตานี, 1993 และอะบี มัซซุร อัล-บัศดา คีร์ , 1970)

2) **กลุ่มอัล-ซัยดียะฮ์** แยกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มอัล-ญารูดียะฮ์ เป็นพวกฟองของ อะบี ญารูด ซัยญาด บิน อาบี ซัยญาด เขาเป็นชายตาบอด จากเมืองกูฟะฮ์ เป็นจอมโกหกหลอกลวง ไม่มีความน่าเชื่อถือเพราะเขา เป็นรอฟีฎะฮ์ กลุ่มนี้เชื่อว่าท่านนบี (ศอลัลลอลฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) ได้มีบัญญัติชี้ให้อะลี บิน อะบีฏอลิบ เป็นอีหม่ามในเชิงของลักษณะไม่ได้กล่าวชื่อตรงๆ 2) กลุ่มอัล-สุลัยมานียะฮ์ เป็นพวกฟองของ สุลัยมาน บิน ญารูด พวกเขากล่าวว่า แท้จริงอีหม่ามนั้นต้องมีการปรึกษาหารือกันระหว่างมุสลิม และอนุญาตให้แต่งตั้งอีหม่ามได้เมื่อมีผู้รู้หรือผู้ที่น่าเชื่อถือในอิสลามแค่ 2 ท่านก็เพียงพอ และอนุญาตให้เป็นอีหม่ามได้โดยไม่ต้องจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังก็ได้และ 3) กลุ่มอัล-ศอลิฮียะฮ์หรืออัล-บุตรียะฮ์ (เป็นกลุ่มเดียวกัน) เป็นพวกฟอง สะฮัน บิน ศอลิฮ บิน ฮัย ส่วน อัล-บัตรียะฮ์ เป็นพวกฟองของ กะซ็ีร์ อัล-นะวา อัล-บัตดัร ทั้งสองคนนี้มีแนวคิดเดียวกัน พวกเขาเชื่ออย่างที่พวกอัล-สุลัยมานียะฮ์ เพียงแต่พวกเขาไม่ขอออกความเห็นเกี่ยวกับอุมัยมาน บินอ์ฟาน ว่า เป็นมุอ์มินหรือกาฟิร (สภาพมุสลิม โลก wamy, 2012)

3) **กลุ่มอัล-อิมามียะฮ์** กลุ่มนี้ถือว่ามีผู้เลื่อมใสมากที่สุดในปัจจุบัน และกลุ่มที่แตกออกจากอัลอิมามียะฮ์ ทั้งหมด 7 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มอัล-บากรียะฮ์ อัล-ญะฟารียะฮ์ อัล-วากีฟะฮ์ พวกเขาคือเป็นผู้ติดตาม มุหัมมัด อัล บากิร บิน อะลี บิน ซัยนุลอาบีดีน และลูกของท่าน คือ ญะฟัร อัล-ศอดิก พวกเขากล่าวว่าการเป็นอีหม่ามของ ซัยนุล อาบี ดีน 2) กลุ่มอัล-นาวัซียะฮ์ พวกฟองของนาวัส บ้างก็บอกว่า นาวัสเป็นชื่อของสถานที่หนึ่ง ที่เชื่อว่าเป็นสถานที่ที่ญะฟัร จะมีชีวิตอยู่ที่นี่และจะไม่เสียชีวิตที่นั่นตามความเชื่อของกลุ่มนี้ และนาวัสเป็นสถานที่ที่ใกล้เมืองบัสเราะห์ของอิรัก 3) กลุ่มอัล-อัฟศอฮียะฮ์ กลุ่มที่กล่าวว่า อีหม่ามหลังจาก อัล-ศอดิก ต้องเป็นลูกชายของเขาที่ชื่อว่า อับดุลเลาะห์ อัล-อัฟฎะฮ์ เขาเป็นพี่น้องกับ อิสมาอิล ที่พ่อแม่เดียวกันเดียวกัน ซึ่งแม่ของเขาคือ ฟาฏิมะฮ์ บินตี ฮุเซ็น บิน ฮาซัน บิน อะลี เขาเป็นพี่ชายคนโตของอัล-ศอดิก 4) กลุ่มอัล-ซุมิฎียะฮ์ พวกฟองของ ญะยา อาบี ซุมัย บางรายงานบอกว่า ญะยา อาบี ซุมิด กลุ่มนี้เชื่อว่า แท้จริงอีหม่ามหลังจากญะฟัรคือลูกชายของเขาที่ชื่อว่า มุหัมมัด 5) กลุ่มอัล-อิสมาอิลียะฮ์ อัล-วากีฟะฮ์ กลุ่มที่กล่าวว่าอีหม่ามหลังจากญะฟัร คือ อิสมาอิล เนื่องจากมีบัญญัติชี้ชัด และเป็นความเห็นพ้องต้องกันของบรรดาอุกุกุ ของญะฟัร 6) กลุ่มอัล-มุซาวียะฮ์ อัล-มุฟฏูฏอลียะฮ์ เป็นกลุ่มเดียวที่เชื่อว่า มุซา ญะฟัร ต้องเป็นอีหม่ามหลังจากพ่อเนื่องจากมีบัญญัติพอได้สั่งไว้ และ 7) กลุ่มอัล-อิสนาอาซารียะฮ์ คือกลุ่มที่เชื่ออีหม่าม 12 ที่มีอยู่ในปัจจุบัน (อิสาน อิลฮียัย คอฮ์รี , 1995 และ อาบูลุ ฟะติฮ์ อะห์หมัด อัล-ชะฮ์ริออสตานี, 1993)

4) **กลุ่มอัล-ฆอลิยะฮ์** ซืออะห์อัล-ฆอลิยะฮ์ หรืออัล-ฆูลาห์ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่คลั่งไคล้ในสิทธิของการเป็นอีหม่ามจนเขาเข้าใจว่า ผู้เป็นอีหม่ามไม่ใช่บุคคลธรรมดา แต่อีหม่ามเป็นถึงเทพ หรือพระเจ้า พวกเขามีหลายกลุ่ม รวมทั้งหมด 11 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มอัล-ซาบาอียะฮ์ คือ พวกฟองของอับดุลเลาะห์ บิน สะบะอ์ ที่เชื่อว่าอะลีเป็นพระเจ้า 2) กลุ่มอัล-กามิลียะฮ์ เป็นพวกฟองของ อะบี ตามิน ผู้ที่ปฏิเสธและตัดสินว่าบรรดาศอหาบะฮ์ทั้งหมดเป็นกาฟิร เนื่องจากไม่ให้สัตยาบันแก่ท่านอะลี 3) กลุ่มอัล-อุลบาอียะฮ์ เป็นพวกฟองของ อุลบา บิน ซาเราะห์ อัล-เดาศิย์ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่คลั่งไคล้และเชื่อว่า อะลีเหนือกว่าท่านนบี และเชื่อว่าอะลีเป็นพระเจ้า และนบีมุหัมมัดเป็นบ่าว และยังเชื่อว่ามุหัมมัดได้เรียกร้องผู้คนสู่การกัศดีต่ออะลี 4) กลุ่มอัล-มุซึรียะฮ์ คือ พวกฟองของ อัล-มุซึเราะ บิน สะอิด อัล-อาญา รียัย กลุ่มนี้อ้างว่าอีหม่ามหลังจากมุหัมมัด บิน อะลี บิน ฮุเซ็น คือ มุหัมมัด อัล-ซาก็เราะ บิน อับดุลเลาะ บิน สะฮัน ที่

อยู่นอกนครมะดีนะฮ์พวกเขาเชื่อว่าเขายังจะชีวิตตลอดไปและไม่ตาย 5) กลุ่มอัล-มังซูรียะฮ์ พวกเขาเป็นพวกพ้องของ อะบี มัสนูร์ อัล-อาฏารีย์ เป็นกลุ่มที่อ้างตนเป็นอิหม่ามเองหลังจากอะบี ญะฟัร อัล-บากิร เสียชีวิต พวกเขาอ้างว่า การเป็นอิหม่ามนั้นได้สืบทอดมากลับมายังเขา พวกเขา และเขากล่าวว่าแท้จริงอะลีมาจากปากฟ้า 6) กลุ่มอัล-ค็อฏฏอบียะฮ์ พวกเขาเป็นพวกพ้องของค็อฏฏอบ อาบี มุหัมมัด บิน อาบี ซัยนัพ อัล-อัซซาดียะฮ์ ซึ่งเป็นผู้รับใช้ของอะลี อะซัด 7) กลุ่มอัล-กียาเลียฮ์ พวกพ้องของอะหมัด อัล-กัยยาน เขาเป็นผู้หนึ่งที่เรียกร้องให้กำจัดอะลีลอบบัต หลังจากญะฟัร ศอติก และเขาเชื่อว่าการเป็นอิหม่ามนั้นไม่จำเป็นต้องเปิดเผยตัว 8) กลุ่มอัล-ฮิซามียะฮ์ พวกพ้องของอัล-ฮิซาม อัล-ฮิซาม บิน ฮากัม ซึ่งเป็นผู้รู้ในด้านตรรกวิทยา เขาคือผู้ที่กล่าวว่าอัลลอฮ์เหมือนกับมัดลู้ก (สิ่งถูกสร้างทั่วไป) 9) กลุ่มอัล-นุอุมานียะฮ์ หรือกลุ่มอัลซัยญอนียะฮ์ เป็นพวกพ้องของมุหัมมัด บิน นุอุมาน อะบี ญะฟัร ซึ่งมีฉายานามว่า ซัยญอนอัล-ฎ็อก ซึ่งชื่ออะลีเชื่อว่าพวกเขาว่ามุอิมินอัล-ฎ็อก พวกเขาเป็นศิษย์ของอัลบากิร มุหัมมัด บิน อะลี บินฮุเซ็น 10) กลุ่มอัล-ยูนูซียะฮ์ พวกพ้องของยูนูส บิน อับดุลเราะห์มาน อัล-กุมมียะฮ์ เป็นผู้รับใช้ของตระกูลยักติน พวกเขาเป็นกลุ่มที่เชื่อว่า มาลาอิกะฮ์เป็นผู้บัลลังก์ และบัลลังก์แบกอัลลอฮ์ และบางครั้ง มาลาอิกะฮ์นั้นก็หนี้อย่าจากการแบกบัลลังก์ และ 11) กลุ่มอัล-นูซัยรียะฮ์ หรืออัล-อิสฮากียะฮ์ เป็นชื่ออะลีที่คลั่งไคล้และเลยเถิด พวกเขาเป็นผู้เลื่อมใสค่อนข้างมาก และคอยจับผิดและตัดสินฝ่ายตรงข้ามแบบสุดโต่งและบางครั้งถึงกับอนุญาตให้ฆ่าได้(อะบี มัสนูร์ อัล-บัซดาดี, 1970 และมุหัมมัด อาบูล ฟีตติฮ์ อะห์มัด อัล-ชะฮ์รอฮ์ตานิ, 1993)

5) **กลุ่มอัล-อิสมาอิลียะฮ์** หรือกลุ่มอัล-บาฏินียะฮ์ เป็นกลุ่มชื่ออะลีที่เชื่อมชั้กับกลุ่ม อัล-มุฮาวีเยฮ์ จากชื่ออะลี-อิสนาอาซารียะฮ์ พวกเขาศรัทธาในการเป็นอิหม่ามของ อิสมาอิล บิน ญะฟัร พวกเขาเชื่อว่าอิสมาอิล คือลูกชายคนโตและมีการบัญญัติให้เป็นอิหม่ามตั้งแต่ต้น ส่วนอัล-บาฏินียะฮ์ เป็นฉายานามของพวกเขาที่มีความสอดคล้องกับชื่ออะลีเกี่ยวกับการอำพรางตัว ทั้งนี้เพราะโดยส่วนมากพวกเขาเชื่อว่า สิ่งที่เห็นและเปิดเผยออกมาข้อมมีนัยยะหรือมีความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใน เช่นเดียวกันกับบทบัญญัติทั้งหมดที่ถูกประทานมาจากฟ้าจำเป็นต้องวิเคราะห์หาค้นหาของบัญญัตินั้นๆ ก่อนนำมาปฏิบัติและศรัทธา (อัล-ซัยค มะญีดี อัล-ศออีซ , 1435 และอิสฮาน อิลาฮีย ศออีร์, 1995)

หลักความเชื่อของชื่ออะลี

เกี่ยวกับความเชื่อของชื่ออะลี จากการสัมภาษณ์ ชีค ซัยนุดดีน ซัยนอล (สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560, ประเทศไทย และดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามีด ศอลิห, สัมภาษณ์เมื่อ, 7-01-2561, ประเทศคูเวต) อธิบายเรื่องนี้ว่าชื่ออะลีมีหลักการสำคัญสองประเภทเรียกว่า อุกูลุดดีน(หลักการสำคัญในศาสนา) และฟุรูดดีน(ข้อปลีกย่อยในศาสนา) ซึ่งอุกูลุดดีน มี 5 ประการ คือ 1) อัล-เตาฮีด(ศรัทธาต่ออัลลอฮ์) 2) อัล-อิดัล(ศรัทธาต่อความยุติธรรมแห่งอัลลอฮ์) 3) อัล-นุบูวะฮ์(ศรัทธาต่ออนบี) 4) อัล-อิมามะฮ์(ศรัทธาต่ออิหม่ามหรือผู้แทนอนบี) และ 5) มะฮาด(ศรัทธาต่อโลกหน้า)

ส่วนฟุรูดดีน มี 10 ประการ คือ 1) อัศเศาะลาฮ์(การละหมาด) 2) อัศเศาวม์(การถือศีลอด) 3) อัลคุมส์(การจ่ายทรัพย์สินแก่ผู้นำสูงสุด) 4) อัชชะกาต(การจ่ายทรัพย์สิน) 5) อัลญิฮาด(การต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์) 6) อัลฮัจญ์(การทำฮัจญ์) 7) อัลอัมรฺ์บิลมะอ์รูฟ(การใช้ทำความดี) 8) อันนะฮ์ยอะนัลมุนกัร(การห้ามปรามจากความชั่ว) 9) อัตตะวัลลาฮ์(การรักและเชื่อฟังอิหม่าม) และ 10) อัตตะบ์รอฮ์ (การออกห่างจากผู้ปฏิเสธบรรดาอิหม่าม)

ส่วนรายละเอียดในแต่ละประเด็นที่สำคัญ เช่นอัล-อิมามะฮ์ อัลกุรอาน อัล-หะดีษ ศอฮาเบฮ์ของท่านอนบี (ศอลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลิม) และประเด็นสำคัญอื่นๆที่สังคมให้ความสนใจ เช่น อัตตะเกียฮ์(การอำพรางตัว) และวิลาเยตุลฟาก็ฮ์(ผู้แทนอิหม่าม) ตลอดจนหลักการปฏิบัติของชื่ออะลีที่ขัดแย้งกันกับซุนนะฮ์อย่างสิ้นเชิง เช่น การแต่งงานมูฏอะห์ และการละหมาดสามเวลา ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดในหัวข้อความแตกต่างระหว่างซุนนะฮ์และชื่ออะลีต่อไป

ความแตกต่างระหว่างซุนนะฮ์และชีอะห์

เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างซุนนะฮ์และชีอะห์ผู้วิจัยจะนำเสนอ 2 ประเด็นหลัก คือ หลักการศรัทธา (รูกันอิหม่าน) และหลักปฏิบัติ (รูกันอิสลาม) พร้อมกับความเห็นของนักวิชาการทั้งซุนนีย์และชีอะห์ที่ได้สัมภาษณ์ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งผู้วิจัยขอนำเสนอในรูปแบบตาราง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงความแตกต่างระหว่างซุนนะฮ์และชีอะห์เกี่ยวกับหลักการศรัทธา

ซุนนะฮ์(รูกันอิหม่าน)	ชีอะห์(อुकุลุดดีน) ^๘	หมายเหตุ
1 - ศรัทธาต่ออัลลอฮ์	1 - เตาฮีด (เอกภาพของอัลลอฮ์)	ชี้ค ซัยนุดดีน ซัยน้อล(สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560.) อธิบายว่า “การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ อาจารย์รวมเข้าไว้ใน เตาฮีด-อาดีล ศรัทธาต่อมะลาอิกะฮ์ คัมภีร์ และเราะซูลอาจารย์รวมเข้ามาใน นูบวะฮ์ และอิมามมะฮ์ ในฐานะที่เป็น “सार” “สื่อสาร” และ “ผู้รับสาร” ส่วน ศรัทธา ต่อ การ กำหนด สภาวะการณจารย์รวมเข้ามาในอาดีล และศรัทธาต่อวันอาดิเราะฮ์ คือ ศรัทธาว่ามีวันและสถานที่แห่งการตอบแทนคือมะฮาด”
2 - ศรัทธาต่อบรรดามะลาอิกะฮ์	2 - อาดีล (ความยุติธรรมของอัลลอฮ์)	
3 - ศรัทธาต่อบรรดาคัมภีร์	3 - นูบวะฮ์ (ความเป็นนบี)	
4 - ศรัทธาต่อบรรดารอซูล	4 - อิมามมะฮ์ (ผู้แทนนบี)	
5 - ศรัทธาต่อการกำหนดสภาวะการณ	5 - มะฮาด (วันฟื้นคืนชีพ)	
6 - ศรัทธาต่อวันอาดิเราะฮ์		

จากตารางแสดงให้เห็นว่าหลักศรัทธาของซุนนะฮ์มี 6 ประการ เรียกว่า “รูกันอิหม่าน” ส่วนหลักศรัทธาของชีอะห์มี 5 ประการ เรียกว่า “อुकุลุดดีน” แปลว่า หลักการศาสนา ในประเด็นนี้จากการสัมภาษณ์นักวิชาการชีอะห์ทั้งในและต่างประเทศได้ข้อมูลตรงกันว่า “หลักการศรัทธาและหลักการปฏิบัติไม่ได้สำคัญว่าที่ชื่อหรือเนื้อหาต้องเหมือนกันที่สำคัญ คือ เชื่อกันอัลลอฮ์ เชื่อกันนบี และเชื่อต่อวันอาดิเราะฮ์ ดังนั้น เตาฮีดในทัศนะชีอะห์ คือศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ส่วนอาดีล คือ ความยุติธรรมของอัลลอฮ์เป็นหลักใหญ่ที่ต้องรวมอยู่ในรูกันอิหม่าน และเพื่อความยุติธรรมของอัลลอฮ์ได้ดำเนินอย่างสมบูรณ์ก็ต้องมีบรรดามะลาอิกะฮ์ที่คอยดำเนินการตามคำสั่งของอัลลอฮ์ ส่วนการเชื่อต่อบรรดารอซูลก็อยู่ในนูบวะฮ์ คือ เชื่อกันนบีนบี แต่ชีอะห์เห็นว่าการเชื่อต่อนบีนบีมไปถึงการเชื่อในคำสั่งเสียของนบีที่เกี่ยวกับอิหม่ามเนื่องจากชีอะห์เชื่อว่าเมื่อนบีสละชีวิตก็ต้องมีผู้ทำหน้าที่แทนนบีคืออิหม่าม ส่วนการศรัทธาต่อวันอาดิเราะฮ์อยู่ในมะฮาด คือ เชื่อในคำสั่งสัญญาของอัลลอฮ์ในโลกนี้และโลกหน้า (ชี้คซัยนุดดีน ซัยน้อล ,สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560,ประเทศไทย และอุลต้าซุมูฮัมมัด อาแวซอิดเต ,สัมภาษณ์เมื่อ, 06-02-2561,ประเทศไทย)

^๘ สำหรับชีอะห์อิมามียะฮ์ เชื่อว่า หลักการศรัทธาที่สำคัญในศาสนาอิสลามมี 3 ประการ คือ เตาฮีด นูบวะฮ์ และมะฮาด ส่วน อาดีล และอิมามมะฮ์ เป็นหลักสำคัญของชีอะห์อิมามียะฮ์ ดังนั้นผู้ใดที่ปฏิเสธ 3 ข้อแรกถือว่าตกศาสนา ส่วนผู้ที่ปฏิเสธ 2 ข้อต่อมาถือว่าไม่ตกศาสนาแต่เขาไม่ใช่ชีอะห์อิมามียะฮ์(ชี้คซัยนุดดีน ซัยน้อล ,สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560,ประเทศไทย)

ส่วนการศรัทธาต่อการกำหนดสภาวะการณ์ (กฏออกอฏูร์) ในทัศนะของชีอะห์ถือว่าไม่ใช่หลักใหญ่เนื่องจากชีอะห์เชื่อว่า มนุษย์ไม่ได้เป็นคนดีตลอดและไม่ใช่คนเลวตลอด ในระหว่างทางสามารถปรับเปลี่ยนได้ ดุอาอ์ก็ปรับเปลี่ยนได้ ดังนั้นการศรัทธาต่อการกำหนดสภาวะการณ์ (กฏออกอฏูร์) ในทัศนะของชีอะห์จะเกี่ยวข้องกับ“อัล-บะดาอ์” และจากการสัมภาษณ์นักวิชาการชีอะห์ พบว่า “อัล-บะดาอ์” เป็นความเชื่อเฉพาะกลุ่มไม่ได้เป็นความเชื่อของชีอะห์ทั้งหมด(ญุมฮูร์ชีอะห์) นอกจากชีอะห์อิหม่ามียะฮ์ให้ความหมายเกี่ยวกับ อัล-บาดาอ์ ว่า แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดทุกอย่างให้แก่มนุษย์เรียบร้อยแล้ว หากแต่เมื่อผู้ใดได้กระทำความดีหรือไม่ดี พระองค์ก็ทรงเปลี่ยนแปลงกำหนดการให้ใหม่ตามผลการกระทำของคนนั้นๆ เช่น พระองค์อาจกำหนดให้คนหนึ่งมีอายุขัย 60 ปี แต่เมื่อเขาได้ทำดี เช่น บริจาคทาน หรือเยี่ยมเยียนพี่น้องด้วยกัน พระองค์ก็จะเพิ่มอายุขัยและเปลี่ยนแปลงกำหนดเดิมให้เขาผู้นั้น เป็นต้น” (ชัยยิด มุฮัมหมัด บาบีกีร์ และ มุฮัมหมัด บาบูล อุลุม , สัมภาษณ์เมื่อ, 22-12-2560 , ประเทศอินโดนีเซีย, ซีคชัย นุดดิน ชัยนอล , สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560, ประเทศไทย, ซีค ดร .อะฮ์มัด ฮูเซน และ ดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามีด คอลิห , สัมภาษณ์เมื่อ 7-01-2561 , ประเทศคูเวต)

ความเชื่อเกี่ยวกับอิหม่ามะห์(ผู้นำสูงสุด) เป็นหนึ่งในหลักการศรัทธา(อูศูลุดดีน)ในทัศนะของชีอะห์ ดังตาราง ชีอะห์เชื่อว่าอิหม่ามะห์ คือ ตัวแทนของนบีและนบีทุกคนก็มีตัวแทน เช่น ฮารูนเป็นตัวแทนของนบีมูซา และชาวฮะวารีย์น 12 คน เป็นตัวแทนของนบีมูซา เช่นเดียวกันนั้น 12 อิหม่ามะห์ก็เป็นตัวแทนของนบีมุฮัมมัด (อับดุลฮาดี อับดุลฮามีด คอลิห,2003) และผู้นำสูงสุดหรืออิหม่ามะห์ที่จะเป็นตัวแทนของท่านนบีถูกกำหนดโดยพระเจ้าและนบีเรียบร้อยแล้วแล้วจึงถือว่าการเป็นผู้นำสูงสุดต้องตามตัวบทบัญญัติเท่านั้น ไม่ใช่การปรึกษาหารือกัน(ชูรอ) อย่างที่เกิดขึ้นในยุคแรก (ชัยยิด มุฮัมหมัด บาบีกีร์ และ มุฮัมหมัด บาบูล อุลุม , สัมภาษณ์เมื่อ, 22-12-2560 , ประเทศอินโดนีเซีย) ส่วนตัวบทหลักฐานเกี่ยวกับอิหม่ามะห์ในทัศนะชีอะห์มีมากมาย เช่น ท่านนบี (คอลลัลลอฮ์ อะลัยฮิ วะซัลลัม) ได้กล่าวถึงจำนวนอิหม่ามะห์หลาย

ความว่า **“ศาสนานี้จะยังคงดำรงอยู่จนวันอาวสาน และจะมีผู้นำพวกเจ้าจำนวนสิบสองผู้นำ และพวกเขาทั้งหมดเป็นชาวกูร์อยซ์”**(อ้างถึงในอับดุลฮาดี อับดุลมะญีต คอลิห,2003)

นอกจากนี้ชีอะห์เชื่อว่าผู้นำทั้งหมดเป็นผู้บริสุทธิ์จากข้อตำหนิทุกประการ ดังนั้นการเชื่อและศรัทธาต่อผู้นำเป็นสิ่งที่จำเป็น นอกจากนั้นชีอะห์ยังเชื่อว่าการทำอิบาดะฮ์หรือการปฏิบัติศาสนกิจบางประการไม่มีความจำเป็นหากไร้ผู้นำที่บริสุทธิ์ เช่น การละหมาดวันศุกร์ หรือละหมาดรวม (ญะมาอะฮ์) เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากไม่แน่ใจถึงความบริสุทธิ์ของผู้นำในวันนี้ (ชัยยิด มุฮัมหมัด บาบีกีร์ และ มุฮัมหมัด บาบูล อุลุม , สัมภาษณ์เมื่อ, 22-12-2560 , ประเทศอินโดนีเซีย)

ส่วนความเชื่อของซุนนะฮ์ในประเด็นนี้ถือว่าความเชื่อของชีอะห์ขัดแย้งกับหรือนักวิชาการส่วนใหญ่ (ญุมฮูร์) เพราะนักวิชาการส่วนใหญ่ เห็นว่าการกำหนดศรัทธาหาทสิบวงค์กระฎให้เป็นผู้สูงสุดเป็นประเด็นที่ขัดแย้งกันระหว่างนักวิชาการ ดังนั้นการกำหนดให้เป็นอิหม่ามะห์หรือผู้นำสูงสุดเฉพาะทายาทของตระกูลหนึ่ง สำหรับอะฮ์ลิส-ซุนนะฮ์ถือว่าไม่มีหลักฐานจากอัล-กูรออันและอัล-หะดีษที่ถูกต้อง(สะอีด อีสมาอีล,1989) ส่วนความบริสุทธิ์ของอิหม่ามะห์หรือผู้นำสูงสุด นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าความบริสุทธิ์ที่แท้จริงสำหรับพระองค์อัลลอฮ์เท่านั้น

⁹ อัล-บาดาอ์ ตามความเข้าใจของซุนนะฮ์ส่วนใหญ่ หมายถึง พระองค์อัลลอฮ์ยังไม่รู้ในสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นจนกว่าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นมาก่อน ซึ่งหากเป็นความเชื่อดังกล่าวจริง ในแนวทางซุนนะฮ์ถือว่าผิดหลักศรัทธาและศกศาสนาทันที

ส่วนประเด็นของอิหม่าม มะฮ์ดีย์ นักวิชาการซุนนะฮ์อธิบายว่า ตัวบทหะดีษที่กล่าวโดย อิหม่ามดิรมีซีย์ และ อะบู ดาอูด

กล่าวว่า **“อิหม่าม มะฮ์ดีย์ที่จะเกิดขึ้นในยุคสุดท้ายของโลกนั้นมีชื่อเหมือนท่านนบีและพ่อของเขาก็มีชื่อเหมือนกับชื่อพ่อของท่านนบี (คืออับดุลเลาะห์)”** (อะบู ดาอูด, เลขที่หะดีษ ,4282)

ดังนั้นจึงไม่ใช่อิหม่าม มะฮ์ดีย์ตามที่คนของชีอะห์ ที่เชื่อว่า มุฮัมมัด มะฮ์ดีย์ บิน หะซัน คืออิหม่ามผู้รอคอย เนื่องจากพ่อของท่านไม่ใช่ อับดุลเลาะห์ อย่างไรก็ตามในตัวของหะซัน บิน อะบีฏอลิบ ไม่ใช่ตระกูลของ หุเสน บิน อะบีฏอลิบ และไม่มีหลักฐานใดๆที่บ่งชี้ว่าอิหม่ามมะฮ์ดีย์จะมีชีวิตถึง 12 ศตวรรษ ดังความเชื่อของชีอะห์ (สะอีด อิสมาอีล,1989)

ความเชื่อเกี่ยวกับอัล-กูรอาน จากการสัมภาษณ์นักวิชาการชีอะห์ทั้งในและต่างประเทศ ให้ข้อมูลตรงกันว่า “ชีอะห์มีความเชื่อเหมือนกับซุนนะฮ์เกี่ยวกับคัมภีร์อัลกุรอาน ดังนั้นผู้ที่กล่าวว่าชีอะห์มีกูรอานฉบับฟาฏิมะฮ์ (มัสฮัฟฟาฏิมะฮ์) มี 17,000 (หนึ่งหมื่นเจ็ดพัน) โองการ และกล่าวว่าชีอะห์ไม่เคยยอมรับ กูรอานที่มีอยู่ในมือของมุสลิมปัจจุบันเพราะไม่สมบูรณ์หรือที่กล่าวหาว่าฉบับรี้ดประทานกูรอานผิดคน ทั้งหมดเป็นเรื่องเข้าใจผิดและใส่ร้ายชีอะห์อย่างที่สุด เพราะนักวิชาการชีอะห์ได้มีการอธิบาย(ตัดชำระ)อัลกุรอานฉบับที่มีอยู่เป็นเวลานาน หากชีอะห์เชื่อว่ากูรอานที่มีอยู่ไม่สมบูรณ์คงไม่มาแปลหรืออธิบายและเผยแพร่จนทุกวันนี้ ส่วนมัสฮัฟฟาฏิมะฮ์ ที่กล่าวนั้น ความจริงเป็นคำอธิบายกูรอาน ไม่ใช่กูรอานเล่มอื่นตามที่พูดกัน ส่วนคำกล่าวอ้างทั้งหมดเกี่ยวกับอัลกุรอานเป็นเพียงความเชื่อของกลุ่มคนที่สุดโต่งในหมู่มุฮ์ดีย์ ไม่ใช่ชีอะห์ทุกคนเชื่ออย่างนั้น”(ชัยยิด มุฮัมหมัด บาบีกีร์ และ มุฮัมหมัด บาบูล ฮุลุม , สัมภาษณ์เมื่อ, 22-12-2560 ,ประเทศอินโดนีเซีย , ซัดซัยฮุดดีน ซัยนอล , สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560,ประเทศไทย , ซัด ดร.อะฮ์มัด ฮุเซน และ ดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามีด ศอลิห , สัมภาษณ์เมื่อ 7-01-2561 ,ประเทศคูเวต และนักวิชาการทุกท่านที่สัมภาษณ์)

หากแต่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อาจขัดแย้งจากข้อมูลที่ได้กล่าวในหนังสือของชีอะห์เอง เช่น อัลฮุคูล มินัลกะฟีเย เล่ม 2 หน้า 634 พิมพ์ 1961 จาก อัมรฺ บิน อะบี อัลมิกดาด จากท่านญาบิร กล่าวว่า “ฉันได้ยิน อะบา ญะฟัร ได้กล่าวว่า “ไม่มีผู้ใดที่อ้างว่าเขาได้รวบรวมอัลกุรอานไว้ทั้งหมดดังเช่นที่ถูกประทานลงมา เว้นเสียแต่ว่าเขาผู้นั้นเป็นผู้มดเท็จ และไม่มีผู้ใดได้รวบรวมและจดจำมันไว้ดังเช่นที่อัลลอฮ์ได้ประทานลงมาเว้นแต่ อะลี บิน อะบีฏอลิบ และบรรดาอิหม่ามหลังจากท่านเท่านั้น” (อัล-กุลัยนี, 2005)

ส่วนซุนนะฮ์หรือนักวิชาการมุสลิมส่วนใหญ่ (ญุมฮูร์) คร่ำคร่าว่าท่านนบี(ศอลัลลอลฮู อะลัยฮิ วะซัลลัม) ได้รวบรวมอัล-กูรอานในรูปแบบของการอ่านและการท่องจำ หลังจากนั้นซัด บิน ซาบิต ได้ทำการรวบรวมเป็นเล่มในสมัยอะบู บักร อัศ-ศิกดีก และต่อมาในสมัยอุษมาน บิน อัฟฟาน ส่วนจำนวนโองการอัล-กูรอาน ในทัศนะของอะฮ์ลิส-ซุนนะฮ์ ไม่รวมบัสมะละฮะฮ์ มีทั้งหมด 6,236 โองการ นอกจากนั้นคร่ำคร่าว่าอัล-กูรอานที่มีอยู่จะไม่มีผิดเพี้ยนและปิดเปื้อนแม้โองการเดียว ทั้งนี้เนื่องอัลลอฮ์ได้สัญญาจะปกป้องอัล-กูรอานจากการผิดเพี้ยนและถูกปิดเปื้อนตลอดไป (อิฮฺซาน อัลฮาซีย์ ศอฮ์ร ,1995 และ สะอีด อิสมาอีล,1989)

ความเชื่อเกี่ยวกับหะดีษนบี(ศอลัลลอลฮู อะลัยฮิ วะซัลลัม) ในทัศนะของชีอะห์ เชื่อว่าท่านอะลีได้ท่องจำและรวบรวมหะดีษของท่านนบีด้วยตนเอง หลังจากนั้นก็ได้มอบหมายให้ลูกชายทั้งสอง คือ หะซันและหุซัยน หลังจากนั้นก็ส่งต่อไปยังอิหม่ามหลังจากท่านโดยเฉพาะอิหม่ามมุฮัมมัด อัล-บากีร์ และอิหม่ามญะอ์ฟัร อัศ-ศอดีก ทั้งสองอิหม่ามได้รวบรวมตัวบทหะดีษมากถึง 400,000 หะดีษ จนเป็นที่รู้จักกันในหมู่นักวิชาการชีอะห์ว่า “อัล-อุคูล อัล-อับเราะฮ์ มิอะฮ์” หมายถึง หลักการพื้นฐานสี่แสนบท (อับดุลฮาดี อับดุลฮามีด ศอลิห ,2003)

ในขณะที่ชุมชนะฮ์และนักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าการรวบรวมชุมชนะฮ์เริ่มขึ้นในยุคของ อุมัร บิน अबดุลอาซีล เพราะในยุคสมัยของท่านนบีและคอลีฟะฮ์ทั้งสี่ ไม่นอนุญาตให้รวบรวมคำพูดใดๆนอกจากอัล-กูรออัน ทั้งนี้เกรงว่าจะนำเอาคำพูดของท่านนบีมาปะปนกับตัวบทอัล-กูรออันจึงไม่มีการรวบรวมหะดีษในช่วงดังกล่าวแต่มาเริ่มในยุคอุมัร บิน अबดุลอาซีล เนื่องจากเริ่มมีการอ้างคำพูดของท่านนบีอย่างกว้างขวาง และบางกลุ่มก็คำพูดมาเองแล้วอ้างว่าเป็นหะดีษของท่านนบี จึงตัดสินใจให้มีการรวบรวมหะดีษที่ถูกต้องในเวลาต่อมา (มันนาฮ์ กัฎฎอน ,1689) และได้วางเงื่อนไขในการรับหะดีษ 2 เงื่อนไข คือ 1) ต้องวิเคราะห์ที่มาของหะดีษเพื่อที่จะได้รู้ว่าผู้ที่รายงานมาเชื่อถือได้หรือไม่ และ (2) วิเคราะห์เนื้อหาหะดีษต้องไม่ขัดแย้งกับอัล-กูรออันและหะดีษบทอื่นๆที่มีสายรายงานที่แข็งแรงกว่า ดังกล่าวนั้นนักวิชาการส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าหนังสือหะดีษที่ถูกต้องที่สุดคือศอเฮียะ อัล-บุคคอรีย์ และศอเฮียะ มุสลิม ส่วนศอหาบะฮ์ที่รายงานหะดีษมากที่สุด คือ อะบี ฮุรَيْرَةَ , อิบน์ อุมัร , อะนัส บิน มาลิก , และ ท่านหญิงอาอีชะฮ์(อะบิล อัล-ฟะร็อดญ์ अबดุลเราะห์มาน บิน อัล-ญะฮ์ชิย,1403)

ตารางที่ 2 แสดงความแตกต่างระหว่างชุมชนะฮ์และชีอะห์เกี่ยวกับหลักปฏิบัติ

ชุมชนะฮ์(รูกันอิสลาม)	ชีอะห์(ฟุรอุคุดดีน)	หมายเหตุ
1 - การปฏิญาณตน	1 - ละหมาด	ในบางรายงานพบว่าหลักปฏิบัติชีอะฮ์มี 10 ประการ เพิ่มเติมจากเดิมคือ - คุมซ (บริจาคทรัพย์ 1 ใน 5 ให้ตัวแทนอิหม่าม) - อัลอัมรฺ บิลมะอ์รูฟ (เชิญชวนทำความดี) - อัลนะญญ อะนัลมุนกัร (ห้ามทำความชั่ว) - อัล-ตะวัสลา (การยอมรับและรักผู้นำ) - อัล-ตะบَّرอ (การไม่ยอมรับและออกห่างจากผู้ปฏิเสธผู้นำ)
2 - ละหมาด 5 เวลา	2 - ถือศีลอด	
3 - ถือศีลอด	3 - ชะกาต	
4 - ชะกาต	4 - ฮัจญ์	
5 - ฮัจญ์	5 - ญิฮาด	

จากตารางเห็นว่าหลักปฏิบัติระหว่างชุมชนะฮ์และชีอะห์มีความแตกต่างหลายประการ เริ่มจากชื่อเรียก(รูกันอิสลาม)สำหรับชุมชนะฮ์ ส่วนชีอะห์เรียกว่า “ฟุรอุคุดดีน” แปลว่าข้อปลีกย่อยของศาสนา แต่ประเด็นสำคัญที่ชุมชนะฮ์เห็นว่าแตกต่างกันสิ้นเชิงคือการกล่าวปฏิญาณตนที่ไม่ปรากฏในหลักปฏิบัติของชีอะห์ ในประเด็นมีรายละเอียดดังตาราง

ตารางที่ 3 แสดงความแตกต่างคำกล่าวปฏิญาณตนระหว่างซุนนะฮ์และชีอะห์

คำปฏิญาณตน(ชาฮาดะฮ์)ของซุนนะฮ์	คำปฏิญาณตน(ชาฮาดะฮ์)ของชีอะห์	หมายเหตุ
<p>أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا رسول الله</p> <p>ความว่า ข้าพเจ้าขอปฏิญาณตนว่า แท้จริง ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และข้าพเจ้าขอปฏิญาณตนว่า แท้จริงนบี มุฮัมมัด นั้น คือ ศาสนทูต ของอัลลอฮ์</p>	<p>أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمدا رسول الله ولي الله</p> <p>ความว่า ข้าพเจ้าขอปฏิญาณตนว่า แท้จริง ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และข้าพเจ้าขอปฏิญาณตนว่า แท้จริงนบี มุฮัมมัด นั้น คือ ศาสนทูตของอัลลอฮ์ และข้าพเจ้าขอปฏิญาณตนว่า ท่านอะลี คือที่รักยิ่งอัลลอฮ์</p>	<p>ชีอะห์บางคนหรือบาง กลุ่ม¹⁰ ยังกล่าวเพิ่มอีก ว่า وأشهد أن أبا بكر وعمر وعثمان وعائشة وحفصة في النار ความว่า และข้าพเจ้า ขอปฏิญาณตนว่า แท้ จริงอะบู บักร อุมร์ อู ษมาน อาอีชะฮ์ และ อับเศาะอ์ ตกนรก</p>

จากตารางแสดงให้เห็นถึงคำกล่าวปฏิญาณตนที่ต่างกันระหว่างซุนนะฮ์และชีอะห์ โดยเฉพาะเพิ่มคำสาปแช่งต่อศอหาบะฮ์ จากการสัมภาษณ์ ดร.ฮามิด ฟูฮัยมียะห์ ชัรกีชี และ ดร.มุฮัมหมัด คอลิด มุสลิม (สัมภาษณ์เมื่อ, 21-12-2560 ,ประเทศอินโดนีเซีย) ให้ความเห็นว่า ชีอะห์ส่วนหนึ่งเชื่อว่าอัลลอฮ์และนบียะฮ์อุมร์ บักร อูษมาน อาอีชะฮ์ และอับเศาะอ์ ไม่ใช่อัลลอฮ์และนบียะฮ์เดียวกันที่ชีอะห์เชื่อ ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงถือว่าศาสนาอื่นต่างกับศาสนาอิสลาม

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักวิชาการชีอะห์ทั้งในและต่างประเทศ ทุกคนตอบเหมือนกันว่า “ชีอะห์กล่าวคำปฏิญาณเหมือนกันกับซุนนะฮ์ ส่วนการเพิ่มอะลีเป็นที่รักยิ่งของอัลลอฮ์เป็นแค่การให้เกียรติไม่เป็นคำปฏิญาณตนแต่อย่างใด ส่วนการเพิ่มคำสาปแช่งต่อศอหาบะฮ์ อุมร์ อูษมาน อาอีชะฮ์ และอับเศาะอ์ เป็นกลุ่มชีอะห์ที่สุตโตงที่ชีอะห์ 12 อิมาม(อิมามียะฮ์)ก็ยอมรับไม่ได้ เพราะพวกเราชีอะห์ให้เกียรติต่อมุสลิมด้วยกันเสมอ”(ชัยยิด มุฮัมหมัด บาบีกีร์ และมุฮัมหมัด บานูล อุลุม , สัมภาษณ์เมื่อ, 22-12-2560 ,ประเทศอินโดนีเซีย, และ ดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามีด คอลิด, สัมภาษณ์เมื่อ, 7-01-2561 , ประเทศคูเวต)

ละหมาด 5 เวลา เกี่ยวกับประเด็นเวลาละหมาด 5 หรือ 3 เวลา ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์นักวิชาการชีอะห์ทั้งในและต่างประเทศ ได้ข้อมูลใกล้เคียงกันว่า “สำหรับชีอะห์ไม่ได้ปฏิเสธว่าละหมาดมี 5 เวลาต่อวัน เพียงแต่การรวมละหมาดจาก 5 เวลาเป็น 3 ครั้งสามารถทำได้ แม้ในทัศนะของซุนนะฮ์ก็ทำได้เมื่อจำเป็น เช่นเดินทางหรือเจ็บป่วยเป็นต้น เพียงแต่ในทัศนะของชีอะห์เห็นว่าการรวมละหมาดดังกล่าวเป็นการผ่อนปรนจากบัญญัติอิสลามที่อนุญาตให้ทำได้ แม้ไม่มีเหตุจำเป็นใดๆคือภาวะปกติก็ละหมาดรวมได้ไม่ต่างกัน”ทั้งนี้ตั้งเื่องการอัล-กูรออันที่พระองค์ตรัสว่า

¹⁰ จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เมื่อ เดือน มิถุนายน 2560 เป็นชีอะห์จากต่างประเทศได้สอนให้ชายหนุ่มคนหนึ่งชาวโมร็อกโกที่ต้องการเป็นชีอะห์จึงต้องกล่าวตามด้วยคำปฏิญาณดังกล่าวข้างต้น ซึ่งดังกล่าวในทัศนะของซุนนะฮ์ถือว่าตกศาสนา(มูรตัด)

ความว่า “จงดำรงการละหมาดตั้งแต่วันที่วันคล้ายจนพลบค่ำ และการอ่านยามรุ่งอรุณ”(อัล-อิสรออฺ 17:78)

จากโครงการข้างต้นนักวิชาการชี้ให้เห็นว่าเวลาละหมาดที่พระองค์อัลลอฮ์ได้บัญญัติไว้มีแค่ 3 เวลา คือ เวลาบ่ายคล้าย เวลาพระอาทิตย์ตกดินยามเย็น และเวลารุ่งอรุณยามเช้าตรู่ อีกทั้งยังมีหะดีษที่รายงานโดยอิบну อับบัสว่า

ความว่า“ท่านนบี(ศอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม)ได้รวมเวลาละหมาดระหว่างซุฮรีกับอัซรี และรวมระหว่างมัซริบกับอิซาทั้งๆที่ไม่มีเหตุจำเป็นใดๆ เมื่อสาวกถามท่านว่าเหตุใดท่านถึงละหมาดรวมทั้งที่ไม่มีเหตุจำเป็น ท่านนบี(ศอลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม) ตอบว่า “เพื่อไม่เป็นการลำบากแก่ประชาชาติของฉัน”(อ้างถึงใน ซัยยิด ซาบิก, 1997)

ในประเด็นนี้นักวิชาการซุนนะฮ์เห็นว่า เป็นการผ่อนปรนของบัญญัติอิสลามแก่ประชาชาติทุกคนแต่สามารถทำได้ในบางครั้งบางคราวไม่ใช่ทุกวันตามที่ชี้แจงเข้าใจ (ดร.อาลี สาเมาะ , ดร.อัสมัน เตอาลี สัมภาษณ์เมื่อ 12-10-2560 และ ดร.อะหมัดอุมร์ จะปะเกีย สัมภาษณ์เมื่อ 21-1-2561)

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบความแตกต่างข้อปลีกย่อยของหลักปฏิบัติระหว่างซุนนะฮ์และชีอะห์

ประเด็นแตกต่าง	ซุนนะฮ์	ชีอะห์	หมายเหตุ
การอาซาน	บางทัศนะมีการเพิ่ม คำว่า (الصلاة خير من النوم) หลัง (حي على الفلاح) ขณะอาซาน ซุบฮ	เพิ่มคำว่า (وأشهد أن عليا ولي الله) หลังคำว่า (وأشهد أن محمدا رسول الله) และ (حي على خير العمل) หลัง (حي على الفلاح) ขณะอา ซานทุกเวลา	นักวิชาการชีอะห์อธิบายว่าคำว่า (وأشهد أن عليا ولي الله) เป็นเพียงคำเพิ่มเพื่อให้เกิดความถี่แก่ท่านอะลี โดยให้กล่าวเบาๆหลังกล่าว(وأشهد أن محمدا رسول الله) ซึ่งไม่ใช่ส่วนหนึ่งของถ้อยคำอาซาน หากแต่ในยุคสมัยหนึ่งชีอะห์ถูกกดขี่จึงต้องตะโกนออกมาเสียงดังจนทุกวันนี้ และหากไม่กล่าวก็ไม่ทำให้เสียการอาซานแต่อย่างใด ส่วน(حي على خير العمل) คำนี้ได้ปรากฏชัดในยุคท่านนบีและอะบูบักร์ และช่วงเวลาหนึ่งของยุคอุมร์ ซึ่งได้ระบุในหะดีษของ อะบู อูซามะฮ์ ¹¹

¹¹ ดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามัด คอลิฮ (สัมภาษณ์เมื่อ, 7-01-2561,คูเวต) และซัยด์ ซัยนุดดีน ซัยน้อล (สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560 , ประเทศไทย)

การอาบน้ำ ละหมาด	ล้างเท้าทั้งสองข้าง จนถึงตาตุ่ม	ไม่ล้างเท้าแต่เช็ดเท้าขวาด้วยมือ ซ้าย และเช็ดเท้าซ้ายด้วยมือ ขวา	นักวิชาการชีอะห์ให้เหตุผลว่า ดังกล่าวนั้นเป็นการอาบน้ำละหมาด ตามแบบอย่างของท่านนบี และ โองการอัล-กุรอานที่บัญญัติให้เช็ด เท้าพร้อมๆกับเช็ดศีรษะ ¹²
การสวดบนดิน ศักดิ์สิทธิ์(กัรบะ ลาฮ)	ไม่จำเป็นต้องสวด บนดินเสมอไป	ต้องสวดบนดินเท่านั้นไม่ อนุญาตให้สวดบนวัสดุที่ไม่ใช่ ดิน	นักวิชาการชีอะห์ให้ข้อมูลว่าการ สวดบนดินเป็นหะดีษของท่านนบี และดินที่ดีที่สุดคือแผ่นดินกัรบะ ลาฮ แต่หากไม่มีดินกัรบะลาฮก็ สามารถสวดบนดินใดก็ได้หรือวัสดุ ที่ทำจากดินเท่านั้น ¹³
ละหมาดร่วมกัน (ญะมาอะฮ์)	สุภาพบุรุษควรต้อง ละหมาดร่วมกันกับ ผู้นำละหมาด (อิหม่าม)ไม่ว่าผู้นำ ละหมาดนั้นอาจมี ความบกพร่องบ้างก็ ตาม	ไม่ปฏิเสธถึงคุณค่าของการ ละหมาดร่วมว่าย่อมดีกว่า ละหมาดคนเดียว หากแต่ผู้นำ ละหมาดต้องครบเงื่อนไขตามที่ กำหนดไว้	เงื่อนไขผู้นำละหมาดในทัศนะชีอะห์ ต้องเป็นผู้ที่บริสุทธิ์จากความผิด และความบกพร่องทั้งหมด เช่น ผู้ใหญ่ที่บรรลุนิติภาวะ ผู้ที่มี สติปัญญาครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้ที่ ดำรงอยู่บนความศรัทธาและ ยุติธรรม ผู้ที่สามารถอ่านกุรอานได้ ถูกต้อง และอื่นๆ ¹⁴
การกอดอกขณะ ละหมาด	ส่วนใหญ่ยกอกดอก ขณะยืนละหมาด นอกจากที่ขณะของ อิหม่ามมะลิกีย์ไม่ ต้องกอดอก	ไม่กอดอกขณะยืนละหมาดแต่ ปล่อยมือตามปกติ	นักวิชาการชีอะห์ให้ข้อมูลว่าการ กอดอกขณะยืนละหมาดไม่ปรากฏ ในหะดีษของท่านนบี หากแต่เพียงมี ในสมัยท่านอุมร์ อัล-ค็อฏฏอบ ¹⁵
การดูดวงจันทร์ เพื่อกำหนดวัน เข้าและออกของ	เมื่อมีการยืนยันเห็น ดวงจันทร์เสี้ยวโดยมี พยาน 2 คนถือว่าเข้า	การเข้าและออกของรอมฎอน สำหรับชีอะห์โดยปกติจะ ตามหลังซุนนะฮ์ 1-2 วัน	นักวิชาการชีอะห์ให้เหตุผลว่า สำหรับชีอะห์ยึดถือหะดีษเดียวกัน กับกลุ่มซุนนะฮ์ที่กำหนดออกและ

¹² ดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามัด ศอลิห (สัมภาษณ์เมื่อ, 7-01-2561,คูเวต) ซี้ค ซัยนุดดีน ซัยนอล (สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560 ,ประเทศ
ไทย) และซัยยิด มุฮัมหมัด บาบีกีร์ และ มุฮัมหมัด บาบูล อุลุม ,(สัมภาษณ์เมื่อ, 22-12-2560, ประเทศอินโดนีเซีย)

¹³ ซี้ค ซัยนุดดีน ซัยนอล (สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560 ,ประเทศไทย) และซัยยิด มุฮัมหมัด บาบีกีร์ และ มุฮัมหมัด บาบูล อุลุม ,
(สัมภาษณ์เมื่อ, 22-12-2560, ประเทศอินโดนีเซีย)

¹⁴ ดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามัด ศอลิห (สัมภาษณ์เมื่อ, 7-01-2561,คูเวต) ซี้ค ซัยนุดดีน ซัยนอล (สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560 ,ประเทศ
ไทย) และซัยยิด มุฮัมหมัด บาบีกีร์ และ มุฮัมหมัด บาบูล อุลุม ,(สัมภาษณ์เมื่อ, 22-12-2560, ประเทศอินโดนีเซีย)

¹⁵ ดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามัด ศอลิห , ซี้ค ดร. อะฮ์หมัด ฮูเซน และ ดร.มุฮัมหมัด ลารีย์ (สัมภาษณ์เมื่อ, 7-01-2561,คูเวต)

การถือศีลอด เดือนรอมฎอน	และ อ อ ก ข ของ รอมฎอนได้		เข้ารอมฎอนด้วยการดูดวงจันทร์ หากแต่การเห็นดวงจันทร์ในทัศนะ ชีอะห์ต้องเห็นด้วยตนเอง อย่าง ชัดเจน และต้องครบ 30 วันของ เดือนชะบานเพื่อกำหนดรอมฎอน และต้องครบ 30 วันของรอมฎอน เพื่อกำหนดวันที่ 1 เซาวาล (วัน อีดี) ¹⁶
การละศีลอด	ละศีลอดทันทีเมื่อ ตะวันลับขอบฟ้า	รอละศีลอดหลังตะวันลับขอบ ฟ้าประมาณครึ่งชั่วโมง	นักวิชาการชีอะห์ให้เหตุผลว่า ใน ทัศนะชีอะห์เห็นว่าต้องรอให้มั่นใจ ก่อนว่าตะวันได้ลับขอบฟ้าไปแล้ว อย่างแน่นอน จึงควรรอก่อน ประมาณครึ่งชั่วโมง ¹⁷
การจ่ายชะกาต	จ่ายชะกาตฟิฏเราะห์ และชะกาตทรัพย์สิน เมื่อครบเงื่อนไข	ครอบคลุมถึงชะกาตฟิฏเราะห์ ทรัพย์สิน และคุมช	
การจ่ายคุมช	จ่าย ใน กรณี ที่ ได้ ทรัพย์สิน จาก คี ก สงครามเท่านั้น	ครอบคลุมถึงทรัพย์สินที่ได้จากศึก สงครามและทรัพย์สินอื่นๆที่ ครอบครองและยังเหลือใช้เมื่อ ครบปี	นักวิชาการชีอะห์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ คุมช ว่า สำหรับชีอะห์เชื่อว่าต้อง จ่ายคุมชเมื่อครบปี จากจาก ทรัพย์สินที่เหลือใช้แม้ไม่ใช่ทรัพย์สินที่ ได้จากสงคราม กำหนดจ่ายคุมช ร้อยละ 20 ของทรัพย์สินที่เหลือใช้ แก่ผู้มีสิทธิ์ 6 ประเภทคือ อัลลฮอฮู รอซูล ครอบครัวนับปี ก้าวร้าว คน ยากจน และผู้เดินทาง หากแต่เมื่อ ไม่มีรอซูลก็ต้องจ่ายให้ตัวแทนรอ ซูล คือ วิลาเยตุล ฟากีฮ ¹⁸

¹⁶ ดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามัด ศอลิห์ , ซ็ค ดร. อะฮ์หมัด ฮูเซน และ ดร.มุฮัมหมัด ลารีย์ (สัมภาษณ์เมื่อ, 7-01-2561,คูเวต)

¹⁷ ซ็ค ซัยนุดดีน ซัยนอล (สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560 ,ประเทศไทย) และซัยยิด มุฮัมหมัด บาบีกัร และ มุฮัมหมัด บาบูล อุลุม ,(สัมภาษณ์เมื่อ, 22-12-2560, ประเทศอินโดนีเซีย)

¹⁸ ดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามัด ศอลิห์ และ ซ็ค ดร. อะฮ์หมัด ฮูเซน (สัมภาษณ์เมื่อ, 7-01-2561,คูเวต) ซ็คซัยนุดดีน ซัยนอล (สัมภาษณ์เมื่อ, 26-12-2560 ,ประเทศไทย) และซัยยิด มุฮัมหมัด บาบีกัร และ มุฮัมหมัด บาบูล อุลุม ,(สัมภาษณ์เมื่อ, 22-12-2560, ประเทศอินโดนีเซีย)

การทำฮัจญ์	อนุญาตให้เดินเวียนรอบกะบะฮ์(ฏอว่าฟ) และเดิน 7 รอบระหว่างภูเขาศอฟาและมัรวะฮ์(สะอญู)ได้ทุกชั้นของมัสนัดอัล-ฮะรออม	ไม่อนุญาตให้เดินเวียนรอบกะบะฮ์(ฏอว่าฟ) และ(สะอญู)เดิน 7 รอบระหว่างภูเขาศอฟาและมัรวะฮ์ นอกจากชั้นแรกของมัสนัดอัล-ฮะรออมเท่านั้น	ในทัศนะของชีอะห์การฏอว่าฟและสะอญูต้องอยู่ระดับเดียวกันกับกะบะฮ์ และภูเขาศอฟาและมัรวะฮ์เท่านั้น ¹⁹
------------	---	--	--

จากตารางข้างต้นแสดงถึงความแตกต่างระหว่างซุนนะฮ์และชีอะห์ในรายละเอียดของหลักการปฏิบัติ ซึ่งเป็นข้อปลีกย่อยไม่ใช่หลักใหญ่ในอิสลามจึงไม่ควรให้ประเด็นเหล่านี้เป็นปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้งหรือแตกแยก นอกจากนี้ยังมีประเด็นความแตกต่างระหว่างซุนนะฮ์และชีอะห์ที่สังคมให้ความสนใจ เช่น แต่งงานมูกะฮ์ ความยุติธรรม(อะดัลละฮ์)ของบรรดาศอหาบะฮ์ การอำพรางตัว(อิตตะเกียะฮ์) และอะฮ์ลุลบัยตุ เป็นต้น ในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้วิจัยขอเสนอโอกาสต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเห็นว่าการสร้างความเข้าใจกันและเรียนรู้กันให้รู้จักตัวตนของผู้คิดต่างเป็นเรื่องที่สำคัญ ทั้งนี้เพื่ออยู่ด้วยกันบนฐานความเข้าใจผู้คิดต่างอย่างถูกต้องและเป็นธรรม โดยเฉพาะในฐานะผู้ร่วมศาสนาเดียวกัน トラบใดที่เขาไม่ปฏิเสธต่อหลักการพื้นฐานของศาสนาอิสลาม ส่วนข้อปลีกย่อยอื่น ๆ อิสลามอนุญาตให้มีการวินิจฉัยได้หากครบเงื่อนไขของผู้ที่สามารถวินิจฉัย หากเขาวินิจฉัยได้ถูกต้องสำหรับเขาสองผลบุญ และหากเขาวินิจฉัยผิดพลาดสำหรับเขาหนึ่งความดี แต่เขาต้องรับผิดชอบต่อพระองค์อัลลอฮ์ในโลกหน้า ดังนั้นไม่มีประโยชน์อะไรที่จะโกรธเคืองกันหากทุกฝ่ายบริสุทธิ์ใจ(อิคลัส)ต่ออัลลอฮ์ ใครผิดใครถูกรู้กันวันหน้าอย่างแน่นอน ดังนั้นที่สำคัญสุดในโลกนี้ก่อนถึงโลกหน้าคืออยู่ด้วยกันอย่างสมานฉันท์และเป็นเอกภาพในฐานะมุสลิมด้วยกัน

ส่วนหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และเป็นเอกภาพในฐานะมุสลิม ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้ 1) ประสานจุดร่วม คือการเข้าใจกัน ช่วยเหลือและสนับสนุนกันในสิ่งที่เหมือนกัน 2) สงวนจุดต่าง คือ การให้อภัยกันเมื่อเห็นต่างหรือขัดแย้งกัน ดังกล่าวนั้นเพราะเราเชื่อว่าการวินิจฉัยเปิดกว้างให้ทุกคนและทุกแนวคิด 3) ต้องระมัดระวังและห่างไกลจากการตัดสินหรือชี้ขาดว่าอีกฝ่ายหลงผิดหรือตกศาสนา 4) ไม่ควรอคติหรือถือทิฐิแนวคิดฝ่ายตรงข้าม และไม่ยึดติดคิดว่าใช้ในแนวคิดของตนเอง 5) ควรจะให้เกียรติกันในขณะที่พูดคุยเสวนากัน เปิดโอกาสให้อีกฝ่ายสามารถนำเสนอแนวความคิดอย่างเหมาะสม และให้อีกฝ่ายสามารถตอบข้อข้องใจได้ด้วยมารยาทที่ดีงาม และ 6) ควรหลีกเลี่ยงและห่างไกลจากการดูหมิ่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของอีกฝ่ายที่เขาเคารพรักและบูชา

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นความพยายามที่จะนำเสนอรูปแบบหรือหลักการในการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และเป็นเอกภาพในหมู่มุสลิม และต้องยอมรับถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้น พร้อมกับช่วยกันปรับประคองภาพลักษณ์ของอิสลามให้ยังคงเป็นศาสนาที่เชิดชูความสันติและการให้อภัยต่อกันตลอดไป

¹⁹ ดร.อับดุลฮาดี อับดุลฮามิด ศอลิห์ และ ซี้ด ดร. อะฮ์หมัด ฮูเซน (สัมภาษณ์เมื่อ, 7-01-2561,คูเวต)

บรรณานุกรม

- ซออลิบ บิน อะลี อาวาญี. 1997. **ฟิร็อก มุอาศอเราะห์ ต้นตะขิบ อัลล อิสลาม วะ บายาน เมากิฟ อิสลาม มินฮา**. มหาวิทยาลัยอิสลามแห่งมะดีนะฮ์. ซาอูดีอารเบีย
- ชัยคุล อิสลาม อิบน์ ตัยมียะฮ์ . 2008. **มันฮายุล อัล-ซุนนะฮ์ อัล-นะบะวียะฮ์ ฟิ นักฎิ กะลาม อัล-ชีอะห์**. มหาวิทยาลัยอิหม่าม อัล-สุอูด ซาอูดีอารเบีย
- ชัยยิด อับดุล เราะเซอูล อัล-มุชะวีร์. 2000. **อัล-ชีอะห์ ฟิ อัล-ตารีค** .มกัตบ อัล-มัดบูลีฮ์
- ซอและห์ อัล-วีร์ดานี .มปป. **ฟิร็อก อะฮ์ลิล ซุนนะฮ์ ญะมาอ์ฮัต อัล-มาฎิ วะ ญะมาอ์ฮัต อัล-ฮากิร** .มร୍କัส อัล-อับฮ้าซ อัล-อากีดียะฮ์ กรุงโคโร
- ญะฟิร อัล-ซุฮานี. 1421. **อัล-ชีอะห์ ฟิ เมากิปี อัล-ตารีค**.มุอัสสะซะฮ์ อิหม่าม อัล-ซอดิก รอฮิม อัล-ซุลฏานี. 2009. **อุคูล อัล-ชีอะห์ วะ มุอตะกอดัตอิหม อับรอ อัล-ตารีค**. (จากอินเทอร์เน็ต) www.islamstoyry.com
- มุฮัมหมัด สะลีม อัล-เอาวา .2006. **อัล-อะลาเกาะห์ บัยนะ อัล-ซุนนะฮ์ วัล-ชีอะห์**. สะฟิร อัล-เตาลียะฮ์ ลิล-นัซรีฮ์
- ศอลิห อัล-วีร์ดานี .มปป..**ฟิร็อก อะฮ์ลิล-ซุนนะฮ์ ญะมาอ์ฮัต อัล-มาฎิ วะ ญะมาอ์ฮัต อัล-ฮากิร** .มร୍କัส อัล-อับฮ้าซ อัล-อากีดียะฮ์ กรุงโคโร
- ศอลิห บิน อับดุลเราะห์มาน อัล-ตะคีล .มปป..**คอกออัล อะฮ์ลิล-ซุนนะฮ์ วัล-ญะมาอะฮ์ ดีรอชะฮ์ วะ บะยาน** .คุษฎิโนพนธ์สาขาวิชาตะอวะฮ์และอศุลุดดีน มหาวิทยาลัย อุมมุลกูรอ ประเทศซาอูดีอารเบีย
- สภาอุมมุสลิมโลก wamy .1999.**อัล-เมาซุอะฮ์ อัล-มุยัสสะเราะห์ ฟิ อัล-อัดยาน วัลมาซาฮิบ อัล-มุอาศอเราะห์** .มกัตะบะฮ์ อัล-อิรฮ้าด ซอนอาอ
- สะอีด อิสมาอีล.1989. **ฮากิกอดุล คิล้าฟ บัยนา อุละมาฮ์ อัล-ชีอะห์ วา ญุมฮูร์ อุละมาฮ์ อัล-มุสลิมิน**.สภาอุมมุสลิมโลก wamy
- หะซัน บิน มุซา อัล-นุบฏตีฮ์ และสะอัด บิน อับดุลเลาะห์ อัล-กุ่มมีฮ์. 1992. **ฟิร็อก อัล-ชีอะห์**. ด้าร อัล-รอฮ้าด ลิล ฎออะฮ์
- อะบี มั่นซूर อัล-บัฆดาดีฮ์. 1970 . **อัล-ฟิรฎุ บัยนา อัล-ฟิร็อก** . มกัตะบะฮ์ อิบน์ ซีนา กรุงโคโร ฮียิปต์
- อะบุล ฟูตัยฮ์ อัล-ชะฮ์รอฮ์.1993 .**อัล-มิลล วัล นียล** . ด้าร อัล-มะฮารีฟ ลุบนาน
- อะบุล หะซัน อัล อ์ชะรีฮ์. 2000.**มะกอล้าต อัล-อิสลามียีน วัล-อิดติล้าฟ อัล-มุซอฮ์ลิน**.อัลมกัตะบะฮ์ อัล-อัลรียะฮ์
- อิฮ์สาน ฮีลาฮีย์ ซอฮิร . 1972. **อัล-ชีอะห์ วะ อัล-ซุนนะฮ์**. อิดาเราะห์ ตัรญูมาน อัล-ซุนนะฮ์ กรุงลาฮอร์ ปากีสถาน
- อับดุล มะลิก อิบน์ ฮีซาม . 1990 .**อัล-สีเราะห์ อัล-นะบะวียะฮ์** .ด้ารุลกิต้าบ อัล-อะรอเบีย
- อับดุลฮาดิ อับดุลฮามิด ศอลิห . 2016. **อะคอวีร์ ตะอ้าล นะตะฟาฮ์ม ฮิวัร บัยนา ตะอียู วะ ญะฮ์ฟิร** .มกัตะบะฮ์ คูเวต
- อัล-กัลญันี .2005. **อุคูล อัล-กาฟีฮ์** ด้าร อัล-มูรตะฎอ ลี อัล-ฎิบบาอะฮ์ เบรุต
- อัล-ซัยด์ มุฮัมหมัด หุเซน อ้าล กาชิฟ อัล-ฮิฎอฮ์ .1952.**อัลลชีอะห์ วะ อุศูลฮ้า** . ฎ็อบอะ อะลาอูดดีน อ้าล ญะฮ์ฟิร. เมืองกุ่ม อิหร่าน

อัล-ซัยด์ มะญีต อัล-ศออิซ . 1435. **อัล-ชีอะห์ รุวัต อัล-อัดลุ วะ อัล-สลาม**. มุฮัสนะฮะฮ์ อัล-บะล้าฆ เบรุต ลุบนาน

อัล-ซัยด์ อัล-ศอตุ๊ก .1993. **อัล-เฮียะติกอตาต פי दिनی อัล-อิมามียะฮ์**. ด้ารุล มุฟิต ลิตฎิบาอะฮ์ วันนัซรี วัดเตาซ็อ เบรุต ลุบนาน

อัล-ซัยยิด อะบุล ฟฎูล บิน อัล-ริฎอ อัลบุรกออีย์ อัลกุมมีย . 2013. **สะวานิส อัล-อัยยาม อัยยา มิน ฮายาตี**.ด้าร อัล-อะกีดะฮ์ ลิลนัซรี วัดเตาซ็อ.